

nehézségeket. Erőmet összeszedem, figyelem, hogy hol kell megállnom, egészen lassan haladok, a kést alig észrevehetően viszem előre –, az izom egyszerre csak leválik, és mint az agyagkolonc a földre hull. Én pedig ott állok, kezemben a késsel, és körülnézek. Elégedetten tűnődöm még a történeteken, aztán a kést megtörülöm, és félreteszem.

Wen-hui herceg így szólt:

– Nagyszerű! A szakács szavait hallottam, de az élet bölcsességét tanultam meg.

A BÖLCSESSÉG ISKOLÁJA

Nie-k'üe azt kérdezte Wang-Jitől, hogy mi a tao. Wang-Ji azt felelte:

– Gyűjtsd össze, amit tudsz, de ne törődj más-sal, csak az Eggyel, akkor az istenek hozzád jönnek, és nálad fognak lakni. Az élet eléd szórja szépségét, a tao megadja a nyugalmat. Akkor úgy nézed a világot, mint az újszülött kisborjú, nem érdekel semminek sem oka, sem alapja.

Még mielőtt Wang-Ji beszédét befejezte, Nie-k'üe elaludt. Wang-Ji szíve megdobbant az örömtől, fölkel, elment, és közben azt mormogta:

– Teste olyan, mint az elfehéredett csont, szíve olyan, mint a kihűlt hamu. Értelme megismerte az igazságot, akarata minden béklyó alól felszabadult. Csend van benne belül, mint az éjszaka magánya, nem töri magát, nem emészti, nem gondolkozik. – Ez aztán az ember!

REJTETT ÉLET

A dolgok egymástól való megkülönböztetése nem a taóból következik. A szavak határozott jelentése a szavaknak nem eredeti jellemvonása. A megkülönböztetések az egyéni szemléletből fakadnak. A megkülönböztetés alapjai: jobb és bal, vonatkozás és kötelesség, rész és bizonyíték, ellentmondás és ellenhatás. Ezt nevezik a szemlélet kereteinek. A téren kívül vannak az örök gondolatok, a bölcs ezekhez tartja magát, anélkül, hogy azokat meghatározná. A téren belül vannak az örök gondolatok, amelyeket a bölcs kimond, anélkül, hogy azokat megítélné. Az események közepette vannak a tettek, amelyeket a bölcs megítél, anélkül, hogy ítéletét bizonyítaná. A megkülönböztetettben van valami, ami megkülönböztethetetlen. A bölcsben az igazság belső meggyőződés; a tömegember a bizonyításokkal vesződik, hogy aztán kérkedhessen. Ezért mondják: Aki bizonyít, az nem tudja, miről van szó.

A taónak nincs szüksége megjelölésre; a nagy bizonyítéknak nincs szüksége szavakra; a nagy szeretet nem tudja, mi a szeretet; a nagy bátorság nem vakmerő. Ha a tao nagyon világosnak látszik, az nem a tao. Ha szavakkal igyekeznek bizonyítani, nem érnek el semmit; ha a szeretet túl tapintatos, terméketlen; ha a tisztaság pedáns, nem az igazi; ha a bátorság vakmerő, ostoba.

Az égi világ és az anyagi természet határán ez az öt dolog áll. Ezért a legnagyobb, ha az ember a kifürkészhetetlen határán megáll. Ki ismerhetné meg azt, ami kimondhatatlan? Aki ezt meg tudná ismerni, az az ég kincseskamráinak birtokában lenne. Felénk árad, és nem telünk meg vele; kiárad belőlünk, és nem ürülünk ki. Nem tudjuk honnan jön. Ez a rejtett világ fénye.

Réges-régen egyszer Jao azt kérdezte Suntól:

– A lázadó hercegeket meg akarom fékezni. Most itt ülök, a hatalom a kezemben van, s a gondolattól nem tudok szabadulni. Mit tegyek?

Sun azt felelte:

– A hercegek, akikről beszélsz, vad vidékeken élnek. Miért ne tudnál tőlük megszabadulni? Az ősidőkben egyszerre tíz nap kelt fel, és fényükben a világ minden dolga ragyogott. Menynyivel magasabb a szellem a napnál!

IGAZ DOLGOK ISMERTETŐJELE

Ha a piacon valakinek lábára lépsz, vigyázatlanságodért bocsánatot kérsz. Ha az idősebb fiútestvér a fiatalabbnak lábára lép, vállon veregeti. Ha a szülő a gyermek lábára lép, nem történik semmi.

– Nos, az igazi udvariasság az emberre nincs tekintettel; az igazi igazság a kicsinységekkel nem törődik; az igazi bölcsesség nem készít terveket; az igazi szeretet nem ismeri a részrehajlást; az igazi hűség nem ad zálogot.

AZ ÁLLAM KORMÁNYOZÁSA

Jen Hui meglátogatta Kung-cét, hogy tőle elbúcsúzzon. Kung-ce azt kérdezte:

– Hová készülsz?

Jen felelt:

– We tartományba.

Kung-ce szólt:

– Mi keresnivalód van ott?

Jen Hui azt válaszolta:

– Hallom, hogy We hercege, aki férfikorának teljében él, tetteiben önkényes, az uralmat könnyen veszi, hibáit nem látja be. Alattvalóit minden kicsinységért halálra ítéli. A holttestek az országban úgy hevernek, mint a réten a fűszál, és a nép tehetetlen. Azt hallottam tőled, Mesterem: keresd a birodalmat, ahol zavar van. Az orvos ajtaja előtt sok a beteg. Nos, amit tanultam, alkalmazni kívánom. Tanácsadó leszek, és a bajban levő országon talán segíteni tudok.

Kung-ce azt mondta:

– Könnyelműen cselekszel. Ha elmész, csak büntetésben lesz részed. A tao és a tevékenység két különböző dolog. A tevékenység eredménye, hogy az ember túlterheli magát, a túlterheltség eredménye a nyugtalanság, a nyugtalanság eredménye a gond. Ha pedig az ember tele van gondal, reménytelenül elveszett. Az őskor nagy emberei először megerősödtek a taóban, és csak azután fogtak hozzá, hogy az emberek között is

elültessék. Ha valaki önmaga még nincs rendben, ne gondolja, hogy van ideje a rossz uralkodók megjavítására. Vagy nem tudod, hogy a szellem miképpen sikkad el, ha felüti a fejét az értelmetlen üres tudás? A szellem elsikkad a sokszerű név között, a tudás feltolakszik és vizályt idéz. Az elnevezések féltékenységre vezetnek és a tudás nem egyéb, mint a vizály eszköze. Rossz mesterség ez, hidd el, nem vezet célhoz. Még ha szellemed teljesen megérett, hited erős, hírneved nagy és kétségbevonhatatlan, még az sem jelenti azt, hogy az emberi szívet és lelket ismered. És ha így egy erőszakos uralkodóra a szeretet és kötelesség törvényeit alkalmazod, nem teszel egyebet, mint más hibáinak kiemelésével saját előnyeiddel kérkedsz. Ez pedig annyi, mint mást megsérteni. Aki pedig mást megsért, az maga ellen sértést hív ki. És tovább: ha valaki mást megsért, őt is megsértik. Abban a veszélyben vagy, hogy megsértenek. Nem is szólva arról, hogy a herceg ezenfelül még leereszkedő is lesz hozzád. Sőt, úgy tesz majd, mint aki az alacsonyrendűséget gyűlöli. Miképpen fogod megmagyarázni neki, hogy felőle más véleményen vagy? Hívatlanul érkezel. Az uralkodó saját helyzetét fel fogja használni arra, hogy dicsőségedet megtépázza. Te pedig ott fogsz állni, hunyorgatsz és közhelyeket mondasz neki. Sőt szavaiddal meg is kell, hogy erősítsd. Alkalmazkodnod kell hozzá, s ezzel érzületét csak fűteni fogod. Ez pedig annyi, mint tüzet olajjal oltani, és

árvizet vízzel megfékezni. A helyzet csak rosszabbodhat. Ha pedig elkezdenél az ő szája szerint beszélni, ennek vége beláthatatlan lenne. Ha a jó tanácsot nem fogadod meg, biztosan életeddel fizetsz meg érte. Régebben Kie az önkényuralkodó Kuan Lung Fenget, a zsarnok Csou pedig Pi Kant megölette. A megöltek erkölcsös emberek voltak, akik az uralkodók népei iránt részvétet éreztek, és azokat meg akarták menteni. A nép érdekében az uralkodókkal szembeszálltak, és a hercegek éppen erkölcsük miatt pusztították el őket. Jó nevük áldozatai lettek. Más oldalon pedig ott van a szent Jao. Jao a lázadó Cung Csi és Hszü Ao államot támadta meg. Jü, a nagy szent, Hu hercegét rohanta meg. Az állampénztár kiürült, sok ember elesett, és a háborúnak csak nem lett vége. Akármennyit küzdöttek is, eszméiket még csak megközelítően sem tudták megvalósítani. Ez történt a régi időkben azokkal, akik a nevet és a valóságot összhangba kívánták hozni. Nem tudod, hogy ez még a szenteknek sem sikerült? Neked még annyira sem fog. De biztosan gondolkoztál valamilyen módszeren. Mondd el nekem.

Jen Hui azt felelte:

– Komolynak és alázatosnak, fáradhatatlannak és egyszerűnek kell lenni. Sikerre fog ez vezetni?

Kung-ce így szólt:

– Egészen biztosan nem. Az ilyen emberekben van valami méltóság, ahogy lényük megnyilatkozik, és ahogy gondolataikat kimondják.

Szeszéyeikben kiszámíthatatlanok. Senki se mer velük szembeállni. Annak a benyomásnak segítségével, amit az emberekre tesznek, saját érzületüket megerősítik. El lehet mondani róluk, hogy állandó és hosszantartó befolyás számára teljesen alkalmatlanok. Ilyen módon az alapvető megváltozásra is. Mindketten ki fogtok tartani saját álláspontotok mellett és nem fogtok engedni. Ő külsőségekben helyeselni fog, belül azonban nem fog meghajolni. Így semmihez se lehet fogni.

Jen Hui szólt:

– Akkor kívül engedelmeskedni fogok, de belül hajthatatlan leszek. Az őskor nagy példáira hivatkozom. Aki belsőleg hajthatatlan, az az ég szolgája. Aki az ég szolgája, tudja, hogy az ég a császárt is, őt is egyaránt gyermekének tartja. Így aztán tulajdonképpen szavaimat önmagamhoz kell intézmem és nem kell aggódnom, hogy az emberek helyesnek, vagy helytelennek fogják találni. A világ előtt olyan leszek, mint a gyermek. Aki az őskor nagy példáira hivatkozik, az az őskor szolgája. Ha szavaiban van is rendreutasítás, alapja mégis szilárd, mert az őskori hagyományon áll és nem saját véleményeit vallja. Így kell az őskor szellemét szolgálni. Helyes ez így?

Kung-ce így válaszolt:

– Egészen helytelen. Sok az újítás és kevés a meggondolás. Szilárdan állhatsz, és lehet, hogy nem fog baj érni, de jobb, ha az egészeztől lemondasz. Ez az út is elégtelen ahhoz, hogy a herceget

megváltoztasd és arra bírjad őt, hogy szívének hangjára hallgasson.

Jen Hui így szólt:

– Mondanivalóm elfogyott. Megengeded, hogy tanácsot kérjek?

Kung-ce azt felelte:

– Böjtölj. Meg fogom mondani neked, hogyan gondolom. Aki saját énjének képességeiben bízva cselekszik, annak könnyű. Ez a könnyűség azonban a Fenséges Égnek nincs kedvére.

Jen Hui azt kérdezte:

– Szüleim szegény emberek. Több hónapja már, hogy nem ittam bort és nem ettem húst. Ez az a böjt, amire gondolsz?

Kung-ce felelt:

– Ez vallásos szokás. De nem a szív böjtje.

Jen Hui azt kérdezte:

– Meg szabad tudnom, hogy mi a szív böjtje?

Kung-ce így válaszolt:

– Célod legyen az Egy. Nem a füleddel hallasz, hanem az értelmeddel, nem értelmeddel hallasz, hanem lelkeddel. A külső hallásnak csak a fülig szabad hatolnia. És ha az értelem nem fog önálló tevékenységbe, a lélek olyan lesz, mint az üres tér. Az ember ebbe az üres térbe fel tudja venni az egész világot. A tao az, ami az ürességet megtölti. Ez az üresség a szív böjtje.

Jen Hui azt kérdezte:

– Még nem tudok erre az útra lépni. S ez valószínűleg azért van, mert még mint Jen Hui élek.

Ha az útra tudnék lépni, már nem élném Jen Hui életét. Ezt jelenti az üres tér, amiről beszéltél?

Kung-ce válaszolt:

– Eltaláltad. Meg fogom magyarázni. Ha ezt a pontot elérted, az élet forgatagába beléphetsz és ott tevékenységed kifejtheted, anélkül, hogy a dolgokhoz közel lépj. Ha bebocsátást találsz, énekelj; ha nem találsz, ne búsulj. Az emberekhez nem külső ajtókon, erőszakkal, méreggel jutsz. Olyan vagy közöttük, mintha családjuk tagja lennél, s mintha nem is lehetne másképp. Ezen az úton talán elérsz valamit. A láb nyomát eltörölni könnyű, járás közben nem a földre lépni nehéz. Ha világi uralkodó megbízásából cselekszel, lehet, hogy még csalást is el kellene követned; az ég szolgálata azonban nem tűr csalást. Tudod, hogy lehet szárnyal repülni, de arról még nem hallottál, hogy lehet szárny nélkül is repülni. Ismered a bölcsességet, amely a tudásból, de arról még nem hallottál, hogy az ember tudás nélkül is bölcs lehet. Látod ott a falon azt a nyílást? Az egész üres szobának a fényt az adja. Aki olyan, mint az ablak, magán átérteszti a fényt, s a dicsőséget nem fogja magának megtartani. Ez az ember a messze távolságokba is elér, mialatt a helyéről meg se mozdul. Belső szemével és fülével él, hogy a dolgokat áthassa és nincs szüksége tudásra. Az ilyen emberhez a láthatatlan erők leszállnak, benne laknak, – mennyivel inkább eljönnek hozzá az emberek! Így lehet a világot vezetni! Ez volt az, amit az

őskor nagy szentjei életükben őriztek, és ettől füg-
göttek ők is, – mennyivel inkább függünk mi, ha-
landó emberek.

A CSEREPES

Volt egyszer egy művész, aki a cserépedényeket
úgy meg tudta formálni, hogy azok olyan szabá-
lyosak voltak, mintha körzővel készítette volna
őket. Ez már úgy a kezében volt, hogy magát tu-
datosan irányítania sem kellett. Éppen ezért ben-
ne a lélek zavartalanul tiszta volt, annyira, hogy
soha semmiféle akadállyal nem találkozott.

Ha az embernek jó cipője van, lábáról megfe-
ledkezik; ha az embernek jó öve van, derekáról
megfeledkezik. Ha az ember nem foglal állást se
jobbra, se balra, semmi mellett és semmi ellen,
szíve helyére kerül. Ha az ember szívében nem
inog és másba nem kapaszkodik, elnyeri a képes-
séget, hogy a dolgokkal bánni tudjon. Ha az em-
ber eljutott odáig, hogy a helyeset eltalálja és a
helyeset sohasem hibázza el, elfelejti, hogy a he-
lyeset elfelejtette.

AZ ÉN ÉS A NEM-ÉN

Aki jellemének meg nem változtatható érzülete
mellett kitart, az önmagában sohasem zavarodik
meg. Miért bízza magát más eszére? Biztos
és határozott magatartása önmagától fejlődik.

Véleménye a bolondnak is van. Aki természetes magatartását elvesztette, és az igaz és nem-igaz felől határozott érzület nélkül alakít véleményt, az olyan, mint a rejtvény, amikor azt mondja: Ma reggel Dél felé indulok, és már egy éve ott vagyok. Az ilyen ember nem-igazat igaznak mond. Ha pedig valaki nem-igazat igaznak mond, akkor a legnagyobb bölcsesség is megszűnik. Miért foglalkozzam vele?

A szó nem pusztá lehelet. Aki beszél, az mondjon is valamit. Ha valaki azt, amit mond, szándékosan bizonytalanságban hagyja, vajon van annak valami mondanivalója, vagy nincs? Abban a hiszemben van, hogy szava különb, mint a csirkecsipogás. Van itt valami különbség, vagy nincs?

Hogyan homályosulhatott el a tao annyira, hogy az igaz és a nem-igaz egymástól elvált? Hogyan ködösödhetek el a szavak annyira, hogy a jó és a rossz elvált? Mi történik a lét értelmével, ha a lét maga megszűnik? Hogyan van az, hogy van szó, de amit kimond, az lehetetlen?

A lét értelme, ha az élet csak kicsiny és önkényesen kiragadott szeleteit nézem, elhomályosodik; a szavak üres szólamokká lesznek. Így történhetik meg, hogy a gondolkozók egymást ítélik el. Igent mondanak arra, amire a másik nemet; nemet mondanak arra, amire a másik igent. Annál az útnál, amely minden nemre igent és minden igenre nemet mond, a megvilágosodás útja tökéletesebb.

Ha valaki a nem-én oldaláról néz, a dolgokat

nem látja. Ha valaki az én oldaláról nézi a dolgokat, szintén nem látja. Csak éppen hogy a nem-én oldaláról senki se nézhet. Erről csak tudjuk, hogy: van. Azt mondják, hogy a nem-én az ént megelőzi, és az ént a nem-én határozza meg. Az időben ez a két ellentét egymást határozza meg.

Helyes! Így hát az ember azt látja: ami él, az idő múltán meghal; ami halott, az idő múltán él. Ami lehetséges, az idő múltán lehetetlenné válik; ami lehetetlen, az idő múltán lehetőségessé válik. A vélemény megalapozása abban áll, hogy azt mondják rá: igen, vagy nem. Mindez azonban viszonylagos, az ember viszont ebből a helyzetből nem léphet ki.

A bölcs magát ettől a felfogástól függetleníti. A dolgokat az örök valóságból nézi. Énjéből ő sem tud kilépni, de az én benne egyúttal a nem-én, és a nem-én ugyanakkor én. A két szemlélet egymással ellentétes, de bizonyos tekintetben mind a kettőnek van jogosultsága, és bizonyos tekintetben nincs jogosultsága. Van olyan hely, ahol van különbség az én és a nem-én között, vagy ahol nincs különbség az én és a nem-én között?

Az a hely, ahol az ellentét az én és a nem-én között megszűnik, a tao középpontja. Ez a középpontok középpontja. Az ellentétek ezen a ponton kívül helyezkednek el, és forognak úgy, hogy mindegyik a maga helyén és idejében jogosulttá lesz, és lehetőségessé válik. Ezért van minden igennek és minden nemnek végtelen jelentősége. Ezért mondom, hogy nincs tökéletesebb út, mint a megvilágosodás.

HALADÁS

Jen Hui szólt:

– Haladok.

Kung-ce azt kérdezte:

– Hogyan érted?

Jen Hui azt mondta:

– Elfelejtettem, hogy mi az, jónak és igazságosnak lenni.

Kung-ce válaszolt:

– Szép. De még nem a legnagyobb.

Jen Hui nemsokára ismét jelentkezett, és így szólt:

– Haladok.

Kung-ce azt kérdezte:

– Hogyan érted?

Jen Hui azt mondta:

– Megnyugodtam és mindent elfelejtettem.

Kung-ce megindultan szólt:

– Hogyan érted azt, hogy megnyugodtál és mindent elfelejtettél?

Jen Hui válaszolt:

– Testemet leraktam, tudásomat elhagytam.

A testtől távol és a tudástól megszabadultam egygyé váltam azzal, ami a dolgokban a mindent átható lét. Így értettem azt, hogy megnyugodtam és mindent elfelejtettem.

Kung-ce szólt:

– Ha az Egyet elérted, minden szenvedélytől megszabadultál. Ha idáig értél, minden törvényen kívül állsz, tovább jutottál, mint én, és ezért kérlek, engedd meg, hogy kövesselek.

AZ ASZKÉTA ÉS A KIRÁLY

Sü Wu Kui elment, hogy Wu királyát meglátogassa.

A király azt mondta:

– Te a hegyek között élsz, gesztenyét eszel, vörös- és fokhagymával táplálkozol, és hosszú idő múlt el azóta, hogy bennünket utoljára meglátogattál. Most már megöregedtél, bizonyára meg akarod kóstolni sültjeinket és borunkat. Úgy legyen. A főzeléket és a gabonát is szívesen megosztjuk veled.

Sü Wu Kui válaszolt:

– Szegénységben és alacsony sorban születtem, és egyáltalában nem kívánom felséged sültjeit és borát. Azért jöttem, hogy részvéteimet fejezzem ki.

A király szólt:

– Hogyan? Mi okod van, hogy irányomban részvétellel légy?

Sü Wu Kui azt mondta:

– Lelki és testi.

A király azt kérdezte:

– Hogyan érted?

Sü Wu Kui így felelt:

– Az ég és a föld minden teremtett lényről gondoskodik. Ezért, aki a magasban él, ne higgye, hogy nagyobb; aki lent lakik, ne érezze magát megrövidítve. Fenséged a birodalomban korlátlan úr. Népedet elnyomod, csak hogy érzékeidnek minél több örömet szerezz. A benned lakó

lélek azonban szenved. A lélek a békét szereti, és a szenvedélytől irtózik. Az érzékiség fáj neki. Ezért jöttem, hogy részvéteimet fejezzem ki. Hogyan lehet, hogy éppen fenséged az, aki így szenved?

Wu királya azt mondta:

– Már régen szerettem volna veled egyszer ismét találkozni. Az a kívánságom, hogy népemet a szeretet és az igazság jegyében kormányozzam, és a háborúnak örökre véget vessek. Helyes ez?

Sü Wu Kui így szólt:

– Nem helyes. A népet szeretni az első lépés ahhoz, hogy valaki a népet megrontsa. Aki a háborúnak igazsággal akar véget vetni, az az új háború magját ülteti el. Ha ezen az úton jársz, félek, semmit sem fogsz elérni. Minden megvalósított eszmei gondolat rossz útra vezet, és a gondolat minél nagyobb, annál rosszabbra. Ha tevékeny életet élsz, akár a szeretet, akár a kötelesség nevében teszed is, hamis úton jársz. Minden tevékenység maga ellen okvetlenül más tevékenységet hív ki. Ami az egyik oldalon tökéletes, az a másik oldalon hibás, és az ebből következő zavar a világgal való összhang megbontására vezet. Sohasem fog eszedbe jutni, hogy hadseregedet palotád udvarán állítsad fel, harcosaidat és a lovasokat a templom ellen vezényeld. Ennél azonban fontosabb, hogy szíved legyen szabad, és olyan gondolatot, amely a nagy léttel nem hangzik egybe, ne táplálj.

Ravaszkodással, fogásokkal, háborúval senkit legyőzni ne igyekezz. Ha népeket halomra gyilkolsz, ha idegen országot elfoglalsz, hogy saját énedet tömjed, az lelkedet csak megzavarja; ebben a zavarban a lélek a jót a rossztól nem fogja tudni elválasztani. S akkor a győzelem mit ér? A leghelyesebb, ha ezzel az egésszel felhagysz, és szíved tisztaságát ápolod. Ne kínlódj tovább, hanem igyekezz a világ természete szerint helytállni. Ha ezt megteszed, a népet a pusztulástól megmented, s akkor már nem lesz szükség arra, hogy a háborút befejezd.

A SZENTEK BÚNE

Amíg a ló a mezőn él, fűvet eszik és vizet iszik. Ha a másiknak megörül, nyakát hozzá dörgöli; ha a másikra haragszik, megfordul és kirúg. Ez az egész tudománya.

Ha a lovat befogják és hámba kötik, elkezd félnéken pislogni, ugrálni, dacolni és a zablát titokban elharapja. Így okosodik meg és tanulja meg a fogásokat. Mindez az első állatszélidítő bűne.

Az aranykorban a nép csendesen üldögélt, és nem tudta mit cselekszik. Elment, nem tudta hová, bendője tele volt, boldogan élt, barátja vállát veregette és sétált. Ez volt a nép minden tudománya, amíg egyszerre csak előjöttek a szentek és elkezdtek beszélni a rendről és az összhangról, a világ viselkedését megrendszabályozták, erkölcsi

törvényeket állítottak fel és a világot úgy táncoltatták, ahogy ők fütyültek.

Akkor a nép elkezdett sietni, futkosni, botorkálni, igyekezni, elkezdett ismeret és pénz után loholni, amíg már nem volt megállás. Mindez a szentek bűne.

ÁLLHATATOSSÁG

Kien Wu azt kérdezte Szun Su Autól:

– Háromszor voltál miniszter, és nem voltál büszke rá; háromszor küldtek el, és nem voltál szomorú. Előbb nem bíztam benned igazán, de most látom, hogy lélegzeted orrodon ki-be nyugodtan áramlik. Hogyan csinálod azt, hogy ennyire ura vagy magadnak?

Szun Su Au így válaszolt:

– Nem vagyok különb, mint a többi. Csak mindig vigyáztam arra, hogy ami jött, azt ne utasítsam el, s ami ment, azt ne tartsam vissza. Azt hiszem, hogy amit kaphatunk vagy elveszthetünk, az igazi énünkhöz nem tartozik. Ezért nem voltam szomorú. Ez az egész. Nem vagyok különb, mint a többi. Egyébként sohasem tudtam, hogy a nagy tisztelet a hivatalnak szólt, vagy pedig nekem. Ha a hivatalnak szólt, semmi közöm sem volt hozzá; ha nekem szólt, semmi köze sem volt a hivatalhoz. De a munka és a szakadatlan figyelem állandóan elfoglalt, s így nem volt időm arra nézni, vajon az emberek becsültek, vagy megvetettek.

Kung-ce hallott a dolgról és azt mondta:

– Az őskor igazi emberei szintén ilyenek voltak. A legbölcsebb lény se tudta őket leírni. A legszebb asszony sem tudta őket elcsábítani. A legerőszakosabb rabló se tudott rajtuk kifogni. A leghatalmasabb herceg sem tudta őket sem megvesztegetni, sem megfélemlíteni. Az élet és a halál fontos dolog; lényüket azonban sem az egyik, sem a másik nem befolyásolta. Mennyivel kevésbé a közbecsülés vagy a nyereség! Akik ilyenek voltak, szellemükkel hatalmas sziklahegyek belsejébe tudtak hatolni akadálytalanul; a legmélyebb forráshoz le tudtak szállni anélkül, hogy ruhájukat egy csepp víz is érje; szegénységben és alacsony sorban élhettek, anélkül, hogy lázadoztak volna. Lényük betöltötte a földet és az eget. Ezért: minél többet adtak, annál több maradt nekik.

A PILLANGÓ

Csuang-ce egyszer azt álmodta, hogy repkedő pillangó, boldog és egészséges, és azt se tudta, hogy ki az a Csuang-ce. Amikor felébredt, ismét igazi és valóságos Csuang-ce lett. Most igazán nem tudom, Csuang-ce álmodta, hogy pillangó, vagy a pillangó álmodta, hogy Csuang-ce. Pedig Csuang-ce és a pillangó között bizonyosan van különbség.

A dolgok így meg tudnak változni.

A SZENVEDÉLY

Ha Ji vadász elé madár került, azt holtbiztosan eltalálta, ezért minden madár rettegett tőle. Ha azonban az egész völgy hirtelen ketrecbé változott volna, egyetlen madár se tudott volna előle elmenekülni. Így történt, hogy Tang Ji Jint ketrecbe zárta azzal, hogy szakácsává nevezte ki. Így történt, hogy Cin Mu hercege Be Li Hit birkabőrért ketrecbe zárta. De akinek nincs szenvedélye, amelynél meg lehet fogni, azt senki se tudja ketrecbe zárni. A féllábú nem helyez súlyt öltözködésére, hiszen dicséreten kívül áll, és nem bírálható. A halálraítélt a veszélyes sziklaormokat is nyugodtan mássza meg, mert nincs mit vesztenie.

A TAO ÚTJA

A tanítvány így szólt Tung Ko Tai Ki mesterhez:

– Mikor egy évet hallgattalak, elértem az egyszerűséget; két évet hallgattalak, s elértem az alázatot; három évet, s akkor elértem a nagy közöséget; öt évet, s akkor le tudtam győzni magamat; hat évet, s akkor szabadon érintkeztem a szellem lényeivel; hét évet, s akkor a bennem lakó égi lény tökéletessé vált; nyolc évet, s akkor számomra az élet és a halál között levő különbség megszűnt; kilenc évet, s akkor megértettem a titkok titkát.

Az élet folytonos tevékenységében elemészt

erejét, és elérkezik a halálhoz. Ez a közfelfogás. Úgy gondolják, kell, hogy a halálnak valami oka legyen. Az élet, mondják, a világosság megnyilatkozása, s ennek nincsen semmi oka. Így van ez valóban? Hogyan van akkor az, hogy itt van ok, de ott nincs? Az ég számokkal kormányozza önmagát; a földön az ember uralkodik, s a titkokat mégse tudjuk megérteni. Sajat végét senki sem ismeri. Senki sem tudja miképpen keletkezett. Hogyan állíthatják akkor azt, hogy van valami végső szükségszerűség?

Vannak esetek, amikor az események egymásnak megfelelnek; hogyan állíthatják akkor azt, hogy nincsenek láthatatlan szellemi erők? Vannak esetek, amikor az események egymásnak nem felelnek meg; hogyan állíthatják akkor azt, hogy vannak láthatatlan szellemi erők?

AMIKOR ÉG ÉS FÖLD NEM VOLT

Zsan K'iu megkérdezte Kung-cét:

– Meg lehet tudni, hogy mi volt, amikor ég és föld még nem állott?

Kung-ce azt válaszolta:

– Igen. A múlt olyan, mint a ma.

Zsan K'iu nem kérdezett többet, hanem elment.

Másnap ismét a Mesterhez lépett, és így szólt:

– Tegnap azt kérdeztem, lehet-e tudni, mi volt, amikor ég és föld még nem állt, s azt válaszoltad: igen, a múlt olyan, mint a ma. Tegnap értettem, ma azonban már nem értem. Hogyan lehetséges ez?

Kung-ce felelt:

– Tegnap értetted, mert a válasz, amit kaptál, már szellemedben készen állt. Hogy ma már nem érted, azért van, mert azt nem szellemi úton kívánod magadévá tenni. Lehetségesnek tartod, hogy nincs múlt és jelen, nincs kezdet és vég? Hogy még mielőtt fiúk és unokák lettek volna, a fiúk és unokák már élnek?

Zsan K'iu nem válaszolt.

Kung-ce így szólt:

– Jól van, ne felelj. A halál az élet által nem válik elevenné; a meghalás az életet nem pusztítja el. A halál és az élet határ és ellentét, és a világegyetem nagy egységében együtt él. Vannak dolgok, amelyek előbb voltak, mint a Nap és a Hold. De ami a dolgokban a dolog, az saját maga nem dolog. A dolgok világában a dolgokon túl lévő világot elérni nem lehet. Dolog minden időben volt. Nincs szünet és megállás. A nagy szent bölcs, aki-ben az emberiség iránt való szeretet él, ezt az igazságot ismerte.

A NÉVTELEN

Ji Csung Si a Jin déli lejtőjén sétált, és amikor a patakhoz ért, találkozott a Névtelennel. Azt kérdezte:

– Hogyan kell a világot kormányozni?

A Névtelen válaszolt:

– Kotródj! Kikérem magamnak, hogy ilyen

oktalan kérdéssel zaklassanak. Most éppen a Teremtővel beszélgetek. Ha megelégetem, felülök a Láthatatlan Madár hátára, kiszállok a világból, ellátogatok a nemléttbe, és a határtalan mezőkön szundikálok. Miért gyötörsz olyasmivel, hogy a világ kormányzása.

Ji Csung Si még egyszer megkérdezte.

A Névtelen így felelt:

– Ereszd el magad, lépj át az érzékek határán, helyezd át magad a semmibe, engeddd, hogy a dolgok a maguk útján fussanak, és ne tórd, hogy a gondolat megzavarjon. Akkor a világ rendje magától helyreáll.

NYUGALOM ÉS BÉKE A VILÁG FÖLÖTT

Tudom, hogy a világ csak akkor élhet szépen, ha békében van. Semmit sem tudok arról, hogy a világot meg kellene rendszabályozni. A világ szépen él, ha mindenki gondoskodik arról, hogy a természet benne meg ne háborodjon; szépen él, ha gondoskodik arról, hogy az igaz életet el ne hagyja. Ha a természet nem háborodik meg, és ha az igaz életet senki se hagyja el, a világ a szabályok betöltésének teljességét elérte.

Jao, a szent király a világot szabályozni akarta úgy, hogy vidámmá akarta tenni. Ha azonban az emberek vidámságukat tudatosan élik, a nyugalom elvész. Kie király a világot szabályozni akarta úgy, hogy szomorúvá tette. Ha azonban az

emberek szomorúságukat tudatosan élik, az elégedettség elvész.

A nyugalom és az elégedettség elvesztése nem lehet igaz élet. Ha olyan helyzet támad, amelyből az igaz élet hiányzik, bizonyos idő múlva minden felbomlik. Ha az ember számára túl sok az öröm, a világosság ereje hamar elhasználódik. Ha az ember számára túl sok a szomorúság, a sötétség ereje hamar elhasználódik. Ha pedig ezekben az erőkben zavar támad, az évszakok változásának rendje is megbomlik. Meleg és hideg nem tud kiegyenlítődni. Ez viszont visszahat az ember testi életére. Az ember a gyönyör keresésének és a szenvedélyes haragnak határait átlépi. Lényében elégedetlen, gondolataiban kielégíthetetlen. A munkát félbehagyja. Így keletkezik a világban a kevélység, a rosszkedv, a becsvágy, a féltékenység. Így jutnak szóhoz a gonosztevők és az erényhősök.

Ezért a jó megjutalmazásával és a rossz megbüntetésével a világ rendjének növelése esztelenység. A világ oly határtalan nagy, hogy a jutalom, vagy a büntetés még csak nem is érinti. A történeti feljegyzések kezdete óta az ember nem lát mást, csak csupa izgalmat. Mindenki állandóan azzal foglalkozik, hogy jutalmazzon, vagy büntessen. Így aztán nem jut idő arra, hogy a természet nyugalomában megpihenjen.

Ha valakinek látása túl éles, a színeket fogja kiemelni. Ha valakinek füle túl éles, a hangokat

fogja kiemelni. Ezzel megzavarja az élet ősi rendjét. Az igazság művelésével megzavarja a józan ész. A szokások ápolása kifejleszti a mértéktelenséget. A szent élet ápolása kifejleszti a hazugságot. A tudás ápolása kifejleszti a bírálgatást.

Ha a világ a természet ősi állapotában megnyugszik, ezek a dolgok akár megvannak, akár nincsenek, hiányukat senki sem érzi. Ha azonban a világ a természet ősi állapotában nem tud megnyugodni, ezeket a dolgokat elkezdik firtatni, vagy elnyomni, a világ megzavarodik, és az emberek elkezdik ezeket vagy tisztelni, vagy megvetni. Az emberiség elvakul. Nemhogy szó nélkül elhaladna mellettük. Nem. Böjtöl és lemondást gyakorol, és egész nap ezekről fecseg. Egész életében ezekről énekel, és ezeket tanulja. Mit tegyünk?

Ezért ha a nagy embert arra kényszerítik, hogy a világi kormányzattal érintkezésbe lépjen, a nem-cselekvés a legjobb. A nem-cselekvés vezet a nyugalomhoz. Ez vezet a természet ősi rendjének helyreállításához. A világ fölött levő uralmat csak annak kezébe lehet letenni, akinek saját szelleme a hatalomnál fontosabb. Ha az uralkodó belső világát nem osztja meg, a világi eszességet nem gyakorolja, a változó viszonyok közepette olyan érzéketlen, mint a holttest, a nagy dolgok egyszerre kiemelkednek. Hallgatása olyan, mint az éj, s mégis megrázza a földet, mint a mennydörgés. Szellem az, ami sugárzik, és a természet

engedelmeskedik neki. Szellemi erőit szabadon erezti; nem cselekszik, mégis minden lény köréje sereglik. Hogyan lenne kedve az ilyen embernek a világot megrendszabályozni?

AZ ÓSKORI TUDÁS KVINTESSZENCIÁJA

A cél a természet tevékenységét megismerni, és megismerni azt, hogy az emberi tevékenységnek azzal milyen viszonyban kell lennie.

A természet tevékenysége a természetben él; az emberi tevékenységet valaki akkor ismeri, ha azt, ami megismerhető, megismeri, és ha azt, amit nem tud megismerni, szívében hálával élvezi. A megismerés teljessége pedig: nem a korai halállal a félúton megállni, hanem az élet éveit betölteni.

Van azonban itt valami baj. Az ismeretnek ahhoz, hogy helyes legyen, valamivel, ami rajta kívül fekszik, s ami tőle teljesen független, meg kell egyeznie. Mivel pedig az, amitől független, teljesen bizonytalan, miképpen tudom ellenőrizni, hogy az, amit természetnek mondok, az nem az ember, s amit embernek mondok, az nem a természet? Éppen ezért az igaz emberre van szükség, hogy az igaz ismeretet el lehessen érni.

Kicsoda ez az igaz ember? Az őskor igaz emberei nem féltek attól, hogy tudásukkal magukra maradnak. Nem voltak nagy hőstetteik, nem kovácsoltak világraszóló terveket. Ha valami nem

sikerült, nem verték mellüket, ha valami sikerült, önérzetük nem dagadozott. Éppen ezért elérték a legnagyobb magasságokat, és nem szédültek meg. A vízbe tudtak menni, és nem süllyedtek el; a tűzbe léptek, és nem perzselődtek meg. Tudásukat olyan magasra emelték, hogy az a taóval egybehangzott.

Az őskor igaz embereit éjszaka álmok nem gyötörték, és nem ébredtek szívdobogásra. Étélük egyszerű volt, lélegzetük mély. Az igaz emberek mélyről lélegeznek, a közönséges emberek pedig csak gégéjükkel. A szavakat görcsösen és nehezen lökik ki magukból, mintha csuklanának. Minél mélyebb az emberben a szenvedély, annál sekélyebb az isteni erő.

Az őskor igaz embere nem örült a születésnek, és nem félt a haláltól. Az anyagi természetbe való belépés nem volt ünnep, az eltávozás nem volt gyász. Egyszerűen és könnyen jöttek és mentek. Eredetükről sem feledkeztek meg. Nem siettek. Sorsukat elfogadták, és derülten a túlvilágra visszatértek. Így aztán saját céljaikkal, szándékaikkal, törekvéseikkel a bennük élő tao tisztaságát nem zavarták meg, és sohasem igyekeztek ember voltukkal a természetet segíteni. Ilyen életben aztán elérték, hogy szívükben megszilárdultak, arcuk nyugodt maradt és homlokuk derült. Ha hűvösek voltak, olyan hűvösség lakott bennük, mint a száraz, tiszta őszi levegőé; ha melegek voltak, olyan meleg élt bennük, mint a dús tavaszé. Érzéseik

megnyilatkozásában sohasem volt semmi én, ahogy nincsen én az évszakokban. Az emberekkel való érintkezésük zavartalan volt, és mindenki számára hozzáférhetetlenek voltak. Ezért történhetett, hogyha a bölcs kényszerből fegyverhez nyúlt, egész birodalmakat tudott megsemmisíteni, de egyetlen ember sem gyűlölte meg érte. Az áldás, ami belőlük áradt, ezer nemzedék létét sugározta be, de senki se mondta róluk, hogy emberbarátok.

Aki örül annak, hogy a világra befolyást gyakorol, még nem bölcs; akiben van részrehajlás, az még nem bölcs; aki a tetteivel a kornak szolgál, még nem érte el a nagyságot; akit szerencse fölvidít, balszerencse lesújt, az nem tudja, mi a nagyság; aki csakhogy hírnévre tegyen szert, ön-maga lényét megtagadja, ezáltal még nem jutott el a célhoz. És ha valaki az életét áldozza is, ha az nem a világ örök rendje szerint történik, az embernek semmit sem használ. Az őskor nagy emberei között sok van, akit az önmegtágadás híressé tett; de azok, akik csak agyondolgozták magukat, hogy másokon segítsenek, és közben saját sorsukat elhanyagolták, többen vannak, és mindig is többen lesznek.

Az őskor igaz embere a világgal szemben megtette kötelességét, de sohasem kötözte meg magát semmiféle baráti (lekötelezettséggel). Szerény volt, de nem hízelgett; határozott és biztos, de nem öntelt; mindennemű kicsinység fölött messze állt, de nem dicsekedett; barátságosan

mosolygott, de tartózkodó volt, és az emberekkel nem szívesen érintkezett. Mindenkit vonzott, és észrevétlenül mindenkinek belsejébe hatolt, mindenkit megajándékozott és megszilárdított. Az idő szokásait megtartotta, de befolyásolhatatlan volt. Beszéd közben a szóval takarékosan bánt, szemét gyakran lehunyta, és hallgatott.

Az őskor igaz emberei a törvényben az állam rendjének alapját látták. A társas szokásokban az érintkezés könnyűségét, a tudásban az idő követelményét, a befolyásban az eszközöket, amelyekkel az emberekre hatni lehetett.

Mivel a törvényekben az állam alapját látták, sohasem hoztak személyes és kicsinyes okból halálos ítéletet; mivel a társas szokásokban az érintkezés könnyűségét látták, környezetükkel ezeknek értelmében viselkedtek; mivel a tudásban az idő követelményét látták, fel tudták azt használni, hogy feladatukat tökéletesen megoldhassák. A szellemi befolyásban látták az eszközt, hogy az embereket magukhoz vonzzák. Így az emberiséggel együtt haladtak a magasabb cél felé, miközben az emberek maguk abban a hiszemben voltak, hogy saját erőfeszítéseik segítségével jutnak előre.

Amit szeretnek: az Egy. Amit nem szeretnek, (ugyanaz) az Egy. Amivel egynek tudják magukat: az Egy. Amitől különbözni akarnak, szintén az Egy. Ebben az Egyben a természet minden lényével azonosak; abban, amiben a természettől

különböznek, minden emberrel azonosak. Akiben a természet és az ember egyensúlyban van, az az igaz ember.

Az élet és a halál fölött a sors uralkodik. A sors, mint a nappal és az éjszaka: örök. Alapja a természetben van. Vannak határok, amelyeket az ember nem léphet át. Ezek az élet általános feltételei, s ezek minden élőlényre egyaránt érvényesek. Az ember atyját az égben látja és szereti. Mennyivel jobban kell szeretnie azt, aki magasabb, mint az ég. Az ember az uralkodóban olyan lényt lát, aki jobb, mint ő, és kész arra, hogy érte meghaljon. Mennyivel inkább meg kellene tennie ezt az igazi uralkodóért.

Ha a forrás kiapad, a halak szárazra jutnak, szájukat egymáshoz dugják, hogy nedvességet szívjanak, és nyálukkal egymást bevonják. Ez a helyzet távolról sem olyan, mintha egymásról megfélelkezve a folyóban és a tóban úszkálnának. Jao ősatyját dicsérni és Kiét, az önkényes uralkodót szidni távolról sem olyan jó, mint mind a kettőről megfélelkezve a taóban élni.

A mindenség életének látható alakjában hordoz bennünket. Ezen az életen átjutni nehéz. De az öregségben van a megoldás. A halálban van a nyugalom. Az az erő, amely életünkkel kielégül, halálunkkal is ki fog elégülni. Ha a csónakot a bozótba dugják, ha a sziget a tenger mélyén rejtőzik, az ember azt gondolja, biztos helyen van. Éjfélkor azonban előbújik egy nagyerejű, és mialatt az

ember alszik, (a csónakot) hátára veszi, és elviszi. A nagy tér alkalmas arra, hogy a kicsiny benne elrejtőzzék; de még így is megvan a lehetősége annak, hogy elvigyék. A szellem azonban, amely a világban rejtőzik, nem veszhet el. Ez a dolgok fennmaradásának nagy alapfeltétele.

Hogy mi éppen (ebben az) emberi alakban élünk, ez ok az örömré. Azonban hogy ez az emberi alak tízezerszer átváltozik, anélkül, hogy kezdete és vége lenne, ez a mi kimondhatatlan gyönyörűségünk. Ezért a bölcs arra veszi útját, ahol a dolgok nem veszhetnek el, hanem örökre megmaradnak. Ezért a természet, amely az idő előtti halált és a magas kort, a kezdetet és a véget egyaránt jól tudja kezelni, az ember számára példa. De mennyivel inkább példa az isteni, amelytől minden létező függ, és amely minden egyesülésnek és változásnak ura!

Ez a tao. A tao örök és megbízható, de sohasem nyilatkozik meg tettekben, és nincs külsőleg megfogható alakja. Tovább adható, mégsem mondható ki, és nem ragadható meg. Az ember elérheti, de nem láthatja. Önmaga gyökere – nincsen sem apja, sem anyja. Mielőtt az ég és a föld keletkezett, már volt. Ő tette szellemivé az isteneket, ősöket, uralkodókat, és ő szülte meg az eget és a földet. Az idők kezdetén már volt, és mégsem hatalmas; minden téren túl ér, mégsem mély; előbb volt, mint az ég és a föld, mégsem régi; öregebb, mint a legrégebbi őskor, mégsem aggastyán ...

LECKE A TEVÉKENYSÉGRŐL

Lao-ce egyik tanítványa az erdőre ment tüzelőt gyűjteni, és ott Kung-cével találkozott. Amikor hazaért, elbeszélte Lao-cének, és így szólt:

– Találkoztam valakivel, hosszú felsőtete volt, és rövid lába. Háta kicsit púpos, füle nagyon elállt. Úgy viselkedett, mintha az egész világot reá bízták volna. El sem tudom képzelni, hogy ki fia lehetett!

Lao-ce azt mondta:

– Ez Kung. Hozd csak ide!

Kung-ce megjelent. Ekkor így szólt hozzá:

– Mondd csak, Kiu, nem tudsz végre is leszokni erről a fontoskodásról, hogy végül tisztességes ember légy?

Kung-ce meghajolt, és udvariasan hátrált, aztán megilletődött hangon szólt:

– El fogom tudni érni az egyszerűséget?

Lao-ce így válaszolt:

– Egyetlen nemzedék szenvedését sem tudod magadra venni, s mégis ezer nemzedék fájdalommal foglalkozol. Természettől ilyen ostoba vagy? Vagy elvesztetted belátásodat, és nem vagy képes józan észre térni? Aki az embereket jótettekkel akarja meggyőzni, az konok bolond, és csak kudarcot arat. Közönséges érvényesülők építik így útjaikat. Nevükkel és címükkel másokat elvakítanak, és magukhoz kapcsolnak olyanokat, akik félnek a fénytől. Ahelyett, hogy az ember

folytonosan Jaot dicséri és Kiét szidja, jobb, ha mind a kettőt elfelejti, és a dicséretet megtartja. Minden gondolkodás káros. Minden tevékenységi láz fordított eredményt ér el. Az igazi bölcs csak kényszerből cselekszik, amit azonban megkezd, az sikerül neki. De mit beszéljek az olyan emberhez, akiben a tevékenységi láz olyan nagyon erős?

A NAGY PÚP

Lu tartományban élt egy ember, akinek neve Wang Tai volt, ami annyit jelent, mint: Nagy Púp. Az embernek csak fél lába volt. Igen sok tanítvány sereglett köréje, körülbelül annyi, mint Kung-ce köré.

Csang Ki egyszer azt kérdezte Kung-cétől:

– Az a Nagy Púp nyomorék, és tanítványainak száma mégis olyan nagy, hogy Lu tartomány fele őt követi, ahogy a másik fele téged követ. A Nagy Púp együtt van tanítványaival, de nem beszél velük, és nem tanítja őket, mégsem távozik el onnan egyetlenegy sem igen nagy nyereség nélkül. Tényleg van szavak nélkül való tanítás? Tényleg lehet a belső embert észrevehetetlenül és láthatatlanul befolyásolni? És egyáltalában, milyen ember ez?

Kung-ce azt válaszolta:

– Ez az ember nagy bölcs. Éppen elszántam magam, hogy mesteremmé tegyem, csak még

nem jutottam hozzá. Mennyivel inkább meg kellene tenni ezt azoknak, akik még annyira sincsenek, mint én vagyok. Az egész föld minden népét hozzá vinném iskolába.

Csang Ki szólt:

– Az az ember nyomorék –, és nagyobb mester, mint te vagy? Milyen magasságban lehet hát a közönséges ember fölött! Milyen érzületének kell lennie annak az embernek, hogy idáig juthasson?

Kung-ce azt felelte:

– Élet is, halál is fontos dolog, de őt egyik sem érinti. Ha ég és föld összeomlana, őt nem érné veszteség. Elnyerte a közvetlen tudást, és ezért az érzéki világ jelenségei már nem téveszthetik meg. Uralkodik a dolgok változásán, mert az eredet birtokában van.

Csang Ki szólt:

– Nem értem.

Kung-ce így válaszolt:

– Az egyének különállásának oldaláról nézve vannak egyes dolgok, mint a máj és az epe, mint Csou és Jüo birodalmak. Az egyetemesség oldaláról nézve minden egy. Aki ezt az egyetemességet elérte, már nem szorul többé a szem és a fül érzéki benyomásaira; szívével tapasztal ott, ahol a Lét minden dolog összhangjában él. A Nagy Egyet látja és az egyéni tökéletlenségek seregére nem is figyel. Ez az ember lábának veszteségét úgy tekinti, mintha egy darab anyagot veszített volna el.

Csang Ki azt kérdezte:

– Ez az ember csak önmagán munkálkodik. Abból, amit megismer, fakad az, amit érez. Abból, amit érez, fakad az, hogy kedélye nyugodt, mint a sima tó. Hogyan lehet, hogy a többiek olyan nagyra tartják?

Kung-ce válaszolt:

– Az ember ábrázatát nem a folyóban, hanem a csendes vízben látja meg. Csak a csend csende-síti meg a csendet. A föld kiválasztottjai, a fenyők és a ciprusok ezért örökzöldek, egyformák télen is, nyáron is. Az ég kiválasztottja volt Sun, a tökéletes. Ő volt az, aki saját létének tökéletességével tökéletessé tudta tenni minden vele érintkező lény életét. Ennek az őseredeti tökéletességnek megőrzése úgy nyilatkozik meg, hogy: nem terem gyümölcsöt. Egyetlen bátor katona kilenc ellenséges hadseregbe tud behatolni; erre a tette a becs-vágó ösztönzi. Milyen lehet az az ember, aki az egész világon uralkodik, és az egész természetet magában hordja! Az őstermészet él benne. Amit a szem és a fül mond, az a láthatatlan belső jelképe. Mi az, amit megismert, s ami szellemét halhatatlanná tette? Az Egy. Meg tudja választani az időt, amikor el akar költözni innen. Az emberek köréje sereglenek, de mondd csak, hogyan tudná ő a világ dolgait úgy tekinteni, mintha azok az övéi lennének?

AZ ESZMÉK SZEMFÉNYVESZTÉSE

Ok és okozat együtt jár. Ha az ember ajka elsorvad, a foga fázik. Lu tartomány bora rossz volt, s ezért Han Dant elfoglalták. Éppen így, ha valahol szent születik, meg kell születnie a zshiványnak is. Ezért kell a szenteket elűzni, és a zshiványokat magukra hagyni. Akkor a világ rendje helyreáll. Ha a hegyi patakok elapadnak, a völgyek kiszáradnak; ha a dombokat lehordják, a mélyedések betelnek. Ha a szentek kihalnak, nem lesz több zshivány. A világban helyreáll a béke, és nem lesz több fecsegés. Amíg szentek élnek, mindig lesznek zshiványok. Ha az ember a szenteket komolyan veszi és a világrendet velük akarja helyreállítani, annyit jelent, hogy kaput nyit az erdők zshiványainak. Amikor az első vékát és vödört elkészítették, hogy a nép azzal mérjen, a vödörrel és a vékával az embereket csalókká és tolvajokká tették. Amikor az első bélyeget és pecsétet elkészítették, hogy a nép így hiteles okmányokhoz jusson, az embereket okmányhamisítókká tették. Amikor a szeretet és a kötelesség eszméit hirdetni kezdték, hogy a népet a helyes útra vezessék, az embereket erkölcstelenné tették.

Honnan tudom, hogy ez így van? Ha valaki egy csatot ellop, kivégzik; ha valaki egy országot lop, királlyá teszik. Ha pedig már királyi palotában lakik, elkezdi a szeretet és a kötelesség eszméit hirdetni. Vajon nem ez az egész szeretet és

kötelesség és tudás és szentség a lopásnak oka? A nép nem tehet másképp: utánozza az uralkodót, és mint a zshivány, földet igyekszik zsákmányolni a kötelesség és a szeretet eszméivel, a vödörrel és az akókkal, a mérleggel és mértékekkel, bélyegekkkel, pecsétekkel lopnak, csalnak és hamisítanak. Ha valaki ezért nekik jutalmul királyi koronát adna, nem is lennének meglepve. Ha pallossal és akasztófával el akarná őket ijeszteni, nem is hederítenének rá. Ezért semmi sem vált olyan fontossá, mint a bozótok zshiványainak zsákmányt szolgáltatni, és ezáltal lehetetlenné vált a nép megfélemezése. – Ez a szentek vétke.

Egy régi mondás így szól: a víz mélyéből a hatalat nem szabad kifogni, a birodalom eszközeit nem szabad avatatlanok kezére adni.

De hiszen a birodalom eszközei éppen a szentek! A világba kilépve nem hozhatnak fényt. Ezért „ne legyetek szentek! Dobjátok el a tudást! Akkor a zshiványok is el fognak tűnni”. Hajítsátok el a drágaköveket és gyöngyöket, és nem lesz több tolvaj. Égessétek el a bélyegeket és törjétek össze a pecséteket, és akkor a nép egyszerű lesz és becsületes. Zúzzátok össze a vékát és a mérleget, és a nép nem fog többé marakodni. Csak ha a földön mindennemű úgynevezett erkölcs megszűnik, a néppel akkor lehet újra értelmesen beszélni.

Ha majd a hangoló-sípokot, a fuvolákat és a lantokat mind elégették, a zenészek füleit mind betömték, akkor elkezdhetik az emberek a fülüket

ismét használni. Ha majd a díszeket mind megsemmisítették, a színskálákat szétverték, a tanult szemeket mind bekötötték, akkor kezdhetik az emberek a szemüket ismét használni. Ha minden mérőzsinórt és lécet összetörtek, minden körzöt és lécet elhajítottak, és a mérnökök kezeit megköttették, akkor kezdhetik az emberek tájékozódási képességüket ismét használni. Ha az erényhősöket becsukták, és a szofisták nyelvét harapófogóval levágták, a szeretet és a kötelesség eszközeit a tengerbe hajították, akkor kerül az emberi élet ismét összhangba az emberfölöttivel.

Ha az emberek saját szemük világában bíznak, a világon nem lesz többé látszat. Ha az emberek saját fülükben bíznak, nem lesz többé megzavarodás. Ha az emberek saját értelmükben bíznak, nem lesz többé kétely. Ha az emberek saját életükben hisznek, nem lesz többé semmi természetellenes. Az emberek az életet valami külsőben keresik, s ezzel a világ valóságát megzavarják. Olyan út ez, amelyen sehová se lehet menni.

Ma már odáig jutottunk, hogy az emberek nyakukat nyújtogatják, és lábujjhegyre állnak, és azt mondogatják: amott a nagy szent! Felpakolnak, útra készülődnek, szolgálatukat, családjukat faképnél hagyják, csakhogy a szentet láthassák. A sok ország határain át lábnyomok vezetnek, kerékvágások ezer és ezer mérföldön futnak. Miért ez a nagy nyüzsgés? Mert az uralkodók azt

hiszik, hogy a világon a legnagyobb dolog a tudás. Ha a népek uralkodói a tudást ápolják és nem az igazi értelmet, a világ okvetlenül megzavarodik. Honnan tudom, hogy ez így van? Ha az emberek egyre többet tudnak az íjról, a mellvétről, a hálóról, a nyílról, a fegyverről, akkor a madarak között fellép a zavar. Ha az emberek között egyre többet tudnak a csapdáról, a húrokról, a rét állatai között fellép a zavar. Ha az emberek egyre többet tudnak a hazugságról, a lassan öló mérgekről, az álnokságról, az agyafúrt kifogásokról, az erkölcs egyre bizonytalanabbá válik. Ezért valahányszor a világban a rend felbomlik, annak oka mindig a túltengő tudás.

Ha minden ember arról akar tudni, amit nem tud, és semmit sem akar tudni arról, amit tud; arról akar tudni, amiről nem tudja, milyen, és semmit sem akar tudni arról, amiről tudja, hogy jó, – ez a legnagyobb felforduláshoz vezet. Ez homályosítja el a nap és a hold fényét, ez apasztja el a források és folyók vizét, ez zavarja meg az évszakok rendjét. A kicsiny féregig, az apró legyecskéig a világon valódi természetét minden elveszíti. A tudás túlbecsülése így zavarja meg a világot. Vajon így volt ez mindig, hogy az egyszerű dolgos népet semmibe vették, és a zavaros fejű és nagyszájú fickókra hallgattak? Az emberiség elfordult az igénytelen tétlenségtől, és a szemfényvesztő eszméket isteníti. E szemfényvesztés a világ minden zavarának oka.

AZ ÓSKOR URALKODÓI

Ce Kung, a tanítvány így szólt:

– Igazán megtörténik, hogy az ember olyan, mint a holttest, és a benne lévő lélek olyan, mint a sárkány? Néma, mint a sötét mélység, és hangja, mint a mennydörgés. Meg tudja mozdítani az eget és a földet. Szeretném, ha egyszer ilyen emberrel találkozhatnék.

Ugyanakkor Kung-ce megbízásából elment Lao-céhez. Lao-ce az előcsarnokban hevert, és halk hangon azt mondta:

– Életem vége felé közeledik. Ugyan milyen tanítást hoztok nekem?

Ce Kung felelt:

– Az őskor nagy uralkodói a világ rendezését különböző módszerekkel érték el, de mindegyik egyforma eredménnyel járt. Te, uram, mégsem akarod őket szenteknek mondani. Miért?

Lao-ce így szólt:

– Lépj közelebb, fiam. Mit akarsz mondani azzal, hogy a régieknek különböző módszereik voltak?

Ce Kung azt mondta:

– Jao a birodalmat átadta Sunnak, Sun továbbadta Jünek. Jü ereje által uralkodott, utóda, Tang pedig hadseregével. Csou Szint Wen követte, és nem mert vele szembeállni. Fia, Wu azonban szembeállt vele, és nem volt hajlandó követni. Ezért gondolom, hogy különböző módszereik voltak.

Lao-ce válaszolt:

– Lépj közelebb, fiam, el fogom mondani neked, hogy a régi korok királyai miként uralkodtak. A nagy Sárga Föld királya a nép szellemét egységessé tette. Az emberek szülei halálakor nem sírtak, és ezen senki sem botránkozott meg. Jao a nép szívét ragaszkodóvá tette. Az emberek szülei kedvéért a távolabb állók iránt hűvösebbek voltak, és ezen senki sem botránkozott meg. Sun a nép szellemébe elültette a létért való küzdelem gondolatát. Az asszonyok a tizedik hónapban szültek, a gyermekek öt hónapos korukban beszéltek, és még három évesek sem voltak, már mindenkinek név szerint köszöntek. Ettől a kortól kezdve volt a földön idő előtti halál. Jü az emberi szívet egészen átalakította, az emberek életének egyszerre elkezdett célja lenni, a fegyverek szóhoz jutottak. Ha valaki rablót ütött agyon, már nem volt gyilkosság. Az emberek fajok szerint elkülönültek. Az egész világ megborzadt bele. Megjelentek az első személyes vélemények és világszemléletek és filozófiák és a különböző társadalmi elméletek. Hogy az asszonyok világában mi történt azóta, azt el se mondom. Annyit elárulhatok neked, hogy az őskor uralkodói amit hoztak, azt a rend érdekében hozták. Ami azonban belőle származott, az a legnagyobb zavar lett. Ezeknek az uralkodóknak tevékenysége még a nap és a hold járását is megváltoztatta, a világgosságból sötétséget csinált, a természet rendjét

megzavarta, és az évszakok törvényét megbontotta. Tevékenységük veszedelmesebb volt, mint a skorpió marása, veszedelmesebb, mint a ketrecből kiszabadult vadállat. Nem voltak képesek arra, hogy magukat békésen és alázatosan alárendeljék, és a természet törvényeit elfogadják. Szenteknek tartották magukat. Az ember arca szégyenben ég, ha erre gondol. Ők azonban a szégyent nem ismerték.

Ce Kung zavartan állt, és nagyon kényelmetlenül érezte magát.

VILÁGJAVÍTÁS

Nie-k'üie találkozott Hü Juval, és azt kérdezte:

– Hová sietsz?

Ez pedig azt felelte:

– Jao elől menekülök.

Nie-k'üie tovább faggatta:

– Miért?

Hü Ju válaszolt:

– Jao csepeg a szeretettől. Biztos, hogy nevetéssé teszi magát, sőt majd eléri, hogy későbbi korokban az emberek csupa szeretetből egymást fel fogják falni. Az emberekkel bánni nem nehéz. Ha szereted őket, ragaszkodnak hozzád; ha megajándékozod őket, körülrajonganak; ha dicséred őket, ki akarnak tűnni; ha olyat kívánsz tőlük, amit nem szívesen adnak, egyszerre elpárolognak. Vonзалom és gyarapodás a szeretet és

a kötelesség eredménye. Kevesen vannak, akik a szeretetről és a kötelességről le tudnak mondani, de sokan vannak, akik nyereszkednek belőle. A szeretet és a kötelesség erényeiből csak hazugság fakad. Ha az ember súlyt helyez rájuk, annyi, mintha a madárfogónak még hálót is nyomna a kezébe. Éppen ezért, ha az uralkodó törekvése, hogy a világot gyarapítsa, ez annyi, mintha bárdal felaprítaná. Ez a Jao csak azt tudja, hogy a lények a világot gyarapítják, azt azonban nem, hogy a világot fosztogatják is. Csak aki ezen a bölcsességen túl van, az tudja. A bölcsek között manapság sok a piperkőc fecsegő, az élősd, és az olyan, aki egész nap tesz-vesz, sűrög-forog. A piperkőc fecsegő az, aki valamelyik mester szavait megtanulta, és nagyvilági módon adja őket elő; önmagától el van ragadtatva, saját magát rendkívül fontosnak tartja, és a dolgokon túl levő világról sejtelve sincs. Ezért piperkőc fecsegő. Az élősd olyan, mint a tetű a malacon. A jó fülledt helyeket keresi meg, s ott úgy érzi magát, mint a várban vagy a kertben. A legszívesebben a pata-körmök között, a bőr ráncaiban, a mellbimbók körül, a combhajlatban lakik. Nem is sejteti, hogy egy reggel megérkezik a hentes, ingujját feltűri, szalmát gyújt, vizet forral, és ő a malaccal együtt terítékre kerül. Ez az ember környezetével emelkedik magasba, és azzal pusztul el. Azért hívják élősdinek, mert önálló léte nincs. Az egész nap sűrög-forgó ember pedig olyan,

mint Sun. A kecskehús nem kívánja a hangyát, a hangya azonban kívánja a kecskehúst, mert ennek bakszaga van. Sun lényében van valami bakkecskeszerű, s a népnek ezért tetszik annyira. Lakóhelyét háromszor változtatta meg, s minden lakhely-változtatásból egy-egy főváros lett. Mikor a pusztába, remeteségbe vonult, sok ezer család kísérté el. Jao hallott Sun bölcsességéről, és ezt műveletlen földre alkalmazta, amikor így szólt: Remélem, ez a föld megéri az ő eljövetelét. Sun, amikor ezt a földet megkapta, öreg volt, elméje meggyengült, de nem talált módot arra, hogy visszavonuljon. Az ilyen emberek azok, akiknek az élet nem más, mint sürgés-forgás. Ezért a szellem embere nem viseli el, ha a tömeg közeledik hozzá. Mert ha a tömeg közeledik, ki kell tűnnie annak, hogy ő nem olyan, mint a többi. Ha pedig nem olyan, mint a többi, nem hozhat nekik nyereséget. Ezért senkihez sem áll túl közel, senkihez sem távol. Magába gyűjti az életet, az egyetértést, ápolja, s így a világgal összhangba kerül. Így tesz az igaz ember. A hangyáknak meghagyja az ő bölcsességüket; a halaktól tanul, akik a vízben elfelejtik egymást; a kecskének meghagyja bakszagát. Szeme a belső fénybe néz, füle a belső hangot hallja. Lelke önmagában nyugszik. Ezért olyan csendes, mint a zavartalan víztükör. Egyenes, mint a mérőszinór. Együtt lüktet a taóval.

MINDEN EGY

Az ujjból bizonyítani, hogy az ujjként megjelölt dolog ugyanakkor nem-ujj, meg sem közelíti azt a módszert, mint amely a nem-ujj fogalmából bizonyítja, hogy az ujjnak tartott dolog ugyanakkor nem-ujj. A ló fogalmából bizonyítani, hogy a lóként megjelölt ugyanakkor nem ló, meg sem közelíti azt a módszert, amely a nem-ló fogalmából bizonyítja, hogy a lóként megjelölt ugyanakkor nem-ló.

A világgal a helyzet ugyanaz, mint az ujjal. A tízezer dologgal ugyanaz, mint a lóval. Ami lehetséges lehetséges, ami lehetetlen lehetetlen. Az út úgy keletkezik, hogy járják. A dolgok állapotukat megnevezésükkel nyerik el. Mi a dolgok állapota? Állapot annyi, mint állapottal bírni. Mi a nem-állapot? A nem-állapot annyi, mint állapottól mentes. A dolgoknak szükségképpen állapotuk van, és a dolgoknak szükségképpen lehetőségeik vannak. Egyetlen dolog sincs állapot nélkül, és nincs dolog, amely ne rendelkezne lehetőségekkel. Amit azonban én vékony oszlopnak vagy tartógerendának, rútságnak vagy szépségnek, nagyságnak vagy alacsonyságnak, egyezésnek vagy különbözőzésnek ítélek, az a taóban egybe olvad. A taóban minden egy.

A dolgok állapotukat különbözőségükben nyerik el. De állapotuk révén válnak mulandóvá. Ami túl van az állapoton és a mulandóságon, az

visszatér az Egybe. Nem fejt ki többé tevékenységet, hanem az egyetemességben megnyugszik. Az egyetemesség lehetővé teszi, hogy az, ami egyetemes, szabadon kibontakozzon. Ez a szabad kibontakozás lehetővé teszi a nyugodt és akadálytalan létet, s ez a lét vezet az örökhöz. Aki az örököt elérte, célhoz jutott. A személyes határok itt felbomlanak. énye nincs többé, és semmit sem tud az állapotról. Ez a tao.

Aki azonban erőlködik, hogy a dolgok egységét felismerje, anélkül, hogy a bennük azonosat látná, úgy jár, mint ahogy a „reggel három”-ról szóló történet elbeszéli. Mit jelent ez a reggel három?

A majomcsalád apja szalmát hozott haza, és így szólt:

– Reggel három, este négy.

Erre a kismajmok eszeveszetten lármázni kezdtek. Az apa most azt mondta:

– Jó, akkor reggel négy, este három.

Mire a kismajmok megnyugodtak, és jókedvűek lettek. Anélkül, hogy lényegében bármi is megváltozott volna, jelentkezett a majmok lár-mája és jókedve. A majmok az én állapotában voltak.

A bölcs az emberekkel való érintkezésben így cselekszik. Megnyugtatja őket igennel vagy nemmel, mialatt ő maga égi nyugalomban marad, és mindkettőnek szabad érvényt enged.

A BÖLCS SZÍVE

Az igazi bölcs szívét tükörnek használja. Nem fut a dolgok után, és nem siet elébük. Tükrözi őket, de semmit sem tart meg. Ezért a világon túlemelkedik, és nem kap sebet. Nevének nem rabszolgája, soha terveket nem készít, nincsenek érdekei és üzletei, a tudást semmibe veszi. Mintha mindig jelentéktelen dolgokkal törődne. De kimeríthetetlen, és ezt a szót: én, nem ismeri. Amit az ég nyújt, soha el nem utasítja, s mégis olyan, mintha semmije se lenne.

JAO KIRÁLY ÉS A HATÁRŐR

Jao király elment, hogy Hua tartományt meglátogassa. A határőr így szólt:

– Íme a nagy szent! Megengeded, hogy megáldjalak? Hosszú életet kívánok neked!

Jao így szólt:

– Nem kell!

A határőr azt mondta:

– Gazdagságot kívánok!

Jao szólt:

– Nem kell!

A határőr azt mondta:

– Nagy családot kívánok!

Jao szólt:

– Nem kell!

A határőr azt mondta:

– Hosszú élet, gazdagság és nagy család az

ember három legfőbb kívánsága. Miért nem kel-
lenek ezek neked?

Jao így szólt:

– Ha az embernek nagy családja van, sok a
gondja. Ha az ember gazdag, sokat kell vesződnie.
Ha az ember hosszú életet él, sok szomorúságot
kell megélnie. Az igazi erényt egyik kívánság
sem érinti. Ezért egyik sem kell.

A határőr azt mondta:

– Eleinte azt hittem, hogy szent vagy, most lá-
tom, hogy csak erényes ember. Isten a sok ezer
ember mindegyikének életet ad, és mindegyik-
nek ad hozzá egy-egy feladatot. Ha valakinek
sok gyermeke van, és mindegyik teszi a dolgát,
miért lenne ez gond? Ha az ember gazdag, és va-
gyonából másoknak is juttat, mi vesződni való-
ja van már azzal? A szent úgy lakik, mint a fé-
szek nélküli madár, úgy táplálkozik, mint a na-
pos csibe, olyan, mint a sas, amely röptével az
égen nem hagy nyomot. Ha a tao a földön jelen
van, a többi lényel együtt a boldog nyugalmat
élvezi. Ha a tao nincs jelen, saját léte felé fordul,
és útnak ered. Ha pedig ezer év vándorút után
megfárad, eltávozik, és megtér az üdvözültek
közé. Fehér felhő röpíti egyenest az égbe. A föl-
di gondok hozzá már nem érnek el, nem ismeri
a szenvedést. Hogyan lehetne hát keserű tapasztalata?

Ezzel a határőr elfordult.

Jao utána szólt, és azt mondta:

- Engedj meg egy kérdést!
A határőr azonban belevágott:
– Elég. Mehetsz!

AKI A NAGY LÉTET ELÉRTE

Kung-ce meglátogatta Lao-cét. Lao-ce éppen fürdő után volt, a haját szárította. Mozdulatlanul feküdt, mintha már nem is lett volna ember. Kung-ce várt, egy idő múlva aztán hozzálépett, és így szólt:

– Valóság az, amit látok, vagy képzelődés? A tested, uram, olyan, mint az aszott fa. Mintha elhagytad volna a földet, az emberektől elszakadtál volna, és az örök magányt elérted volna.

Lao-ce felelt:

– Lelkem a világ kezdetén vándorolt.

Kung-ce azt kérdezte:

– Mit akarsz ezzel mondani?

Lao-ce válaszolt:

– A lélek bennem megállt, és nem gondolkozik többé; szám lezárult, és nem beszélek többé. De mondok neked valamit, hogy világosabban láss. A világegyetem sötét része legmagasabb megnyilatkozásában csendes és komoly; a világegyetem világos része legmagasabb megnyilatkozásában hatalmas és tevékeny. A csend és a komolyság az égből száll alá, a hatalom és a tevékenység a földről száll fel. Ha a két világelem találkozik és összhangban egyesül, így keletkezik a dolgok sokasága. Van még valami rejtett erő,

amely ezt rendezi, de ez az erő láthatatlan. A ki-
légzés és a belégzés, a teltség és az űr, a sötétség
és a világosság, a nap keringése és a hold változá-
sa megállíthatatlanul tart, de senki se látja, ho-
gyan történik. Az élet forrása a kezdet, a halál a
vég, ahová minden dolog elérkezik. A kezdet és a
vég egymást váltja szüntelenül, és e változás
ősokát még senki sem látta. Ha nem ez a rejtett
erő, ugyan mi akkor az ősök?

Kung-ce azt kérdezte:

– Hogyan jut el az ember ehhez az erőhöz?

Lao-ce válaszolt:

– Aki eléri, megtudja, mi a legnagyobb szépség
és a legnagyobb boldogság. Aki a legnagyobb
szépséget és boldogságot eléri, az a legnagyobb
ember.

Kung-ce ismét azt kérdezte:

– Azt szeretném tudni, az ember miképpen
éri el?

Lao-ce felelt:

– A legelésző állatok szívesen változtatják le-
gelőiket. A halak szívesen változtatják vizeiket.
A változásokat nyugodtan elviselik, és természe-
tük semmit sem változik. Az az ember, aki ezt el-
érte, annak szívében örömmek, haragnak, gyász-
nak, kívánságnak nincs hely már. Az, amit mi
világnak nevezünk, az a lények egysége. Aki eb-
be az egységbe olvad, annak a test nem egyéb,
mint por és hamu. Élet és halál, kezdet és vég,
éjjel és nappal olyan, mint a jobb és bal. Nem

téveszti meg többé. Hogyan téveszthetné meg nyereség, veszteség, szerencse, balszerencse? Aki hivatalt és méltóságot elhajít, olyan, mintha követ és agyagot hajítana el. Tudja, hogy a benne élő lélek több, mint a hivatal. A nemesség az élő lélek, és külső változás nem másít meg rajta semmit. Ez a világ csakugyan változik, örökké változik, és ami az egyik nap cél volt, a másik nap kiindulás. Ami ma bűn, az holnap erény. Érdemes ezért a szívet háborgatni? Aki a Nagy Létet elérte, az nem ismer többé célt.

Kung-ce azt kérdezte:

– Életed olyan, mint az égé s a földé, mégis a bölcsesség szavait mondod, s ezekkel a szavakkal világítod meg énedet. Az őskornak melyik embere ismerte ezeket a szavakat?

Lao-ce felelt:

– Nem úgy. Az örvény vize nem cselekszik, mindössze a víz követi természetét. A legnagyobb ember így él. Nem világít meg senkit és semmit, mégis egyetlen lény sem tudja magát hatása alól kivonni. Olyan, mint az ég: önmaga által magas. Mint a föld: önmaga által kemény. Mint a nap és a hold: önmaga által fényes. Mi szükség van arra, hogy valamit meg kelljen világítani?

Kung-ce eltávozott, és kedves tanítványának Jen Huinak azt mondta:

– A taóból annyit értek, mint az ecetlégy. Ha a Mester szememet nem nyitotta volna ki, az ég és a föld tökéletességét sohasem ismertem volna fel.

AZ ÓRIÁSI FA

Nan Kuo Ce-k'i mester Sang dombjai között vándorolt, s ott olyan fát látott, amely mindegyiknél nagyobbra nőtt. Árnyékában ezer négylovas-kocsi könnyen elfért volna.

A mester így szólt:

– Milyen pompás ez a fa! Biztosan egészen különös anyaga van!

Felfelé nézett, s észrevette, ágai annyira görbék és csomósak, hogy deszkának teljesen alkalmatlannak voltak. Lefelé nézett, s akkor látta, gyökerei olyan sokfelé ágaznak, hogy nem lehetne belőlük koporsót készíteni. Ha az ember levelét megrágtatta, keserű, maró íze volt. Ha megszagolta, olyan átható szag áradt belőle, hogy az ember napokra belekábult.

A mester így szólt:

– Ebből a fából igazán semmit sem lehet csinálni. Azért nőhetett ilyen nagyra. S ez az ok, amiért a tao embere az élet számára használhatatlan.

A MEGOLDÁS

A százéves fát szétfűrészelték. Anyagából áldozati csészéket készítettek, és zöld-sárga vonalakkal díszítették. A hulladékot a gödörbe dobták. Az áldozati csésze és a gödörbe dobott hulladék a szépség szempontjából eléggé különbözik, de abból a szempontból, hogy eredeti lényét mindkettő

elvesztette, egyformák. A rabló és az erényhős az erkölcs szempontjából eléggé különbözik, de abból a szempontból, hogy eredeti lényét mindkettő elvesztette, mindkettő egyforma.

Az eredeti lény elvesztésének öt módja van. Az első: a szín a szemet megzavarja úgy, hogy már nem lát élesen. A második: a hang a fület megzavarja úgy, hogy már nem hall világosan. A harmadik: az orrot az illat elkábítja és a tompaság az ember homlokába száll. A negyedik: a fűszeres íz az ember ínyét elrontja, hogy a száj érzéketlenné válik. Az ötödik: a gyönyör az ember szívét elbolondítja, hogy állhatatlanná lesz.

Ez az öt dolog az élet ellensége, éppen ez az öt, amelyért a filozófusok küzdenek, és azt hiszik, hogy ezeknek magyarázatával mindent megoldottak. – Nézetem szerint megoldásról szó sem lehet. Aki ilyen megoldást vall, az tulajdonképpen mind béklyóba van kötözve. Beszélhet a megoldásról, aki önmaga fogoly? Akkor a kalitkában levő madár is megoldásról beszélhetne. A rokon- és ellenszenv, a hangok és színek áradása a lélekre csak szemetet hord. A nagy bőrsisakok, a sapkák, a tollak, a rendjelek és kitüntetések, a díszruhák csak arra valók, hogy az ember figyelmét kifelé fordítsák. Belülről mind tele vannak szeméttel, kívülről dupla kötelekkel foglyok. Ők pedig elégedetten néznek ki kötelékeik közül, és azt hiszik, hogy ez a megoldás. Ezen az alapon a gonosztevők, akiknek karját hátrakötözték, ujjait hüvelyk-

szoritóba tették, vagy akár a zsákba dugott vadállatok is azt hihetik, hogy ez a megoldás.

A KÍSÉRTET

Huan herceg egyszer lápos vidéken vadászott. Kocsiját Kuan Csung minisztere vezette. Egyszerre csak kísértetet látott. A herceg megragadta Kuan Csung karját, és így szólt:

– Csuang bátyám, látod?

Az pedig felelt:

– Semmit sem látok.

Amikor hazaérkeztek, a herceg félrebeszélte és megbetegedett. Napokig ágyban feküdt.

C'iben élt egy bölcs, aki azt mondta:

– Fenséged önmagát betegíti meg. Hogyan árt-hat a kísértet egy hercegnek? Ha az életerőket az izgalom rohama elemészti, és azok nem térnek magukhoz, ennek eredménye a gyengeség. Ha az életerők a határon túllépnek és felfokozódnak, az embert könnyen elfogja a harag; ha a határon alulmaradnak és lefokozódnak, az ember feledékennyé válik. Ha az életerő nem fokozódhat sem fel, sem le, hanem a szívben megakad és a test középpontjában megáll, az ember megbetegszik.

Huan herceg azt válaszolta:

– Vannak egyáltalában kísértetek?

A bölcs így szólt:

– Hogyne lennének. A zavaros vízben lakik az Iszapláb, a nyáj mellett lakik a Vörös tündér, az

ajtó mellett, a szeméten lakik a Kopogó, északkeleten, a lapályon ugrálnak a törpék és a bikaszarvú békák, a vízben lakik a vámpír, a dombokon lakik a lompos Kutya-démon, a hegyek közt lakik az Eglyábú, a sivatagban lakik a Bolygó Láng és a lidércfény, a mocsarakban lakik az Ugrabugra.

A herceg azt kérdezte:

– Milyen ez az Ugrabugra?

A bölcs így szólt:

– Körülbelül olyan nagy, mint egy kerék. Világos, violaszínű ruhát visel, és vörös kalapja van. A mennydörgést és a kocsizörejt általában nem bírja. Ha ilyesmit hall, a fejét fogja, és egyhelyben ugrálni kezd. Aki meglátja, nagy királyság ura lesz.

Huan herceg erre fölnevetett, és azt mondta:

– Ez volt az, akit én láttam!

Azonnal behozatta ruháját, felöltözött, és vendége mellé ült. Még mielőtt a nap lenyugodott, meggyógyult.

A KORSZERŰTLEN

We királya egyszer Csuang-cét foltos darócruhában és zsineggel megkötött saruban meglátta. A király azt kérdezte:

– Miért vagy ilyen nyomorban, uram?

Csuang-ce válaszolt:

– A szegénység nem nyomor. Ha valaki a tao és a lét birtokában van, és annak nem tud érvényt

szerezni, az szükség. Ez annyit jelent, hogy korát nem találta el. Nem láttál még soha majmot? Ha a majom platán, vagy tölgy, vagy más fát lát, úgy mászkál rajta, mint a fák királya. A legjobb vadász se tudja elkapni. De ha alacsony bokrokon kénytelen élni, félénken mozog, ijedten pislog jobbra-balra, és reszket. Nem izma teszi azt, hogy tagjai megmerevednek és ügyetlenné lesz, hanem a körülmény, amelybe került, s amely az ő léte számára alkalmatlan. Így aztán képességeit nem tudja kifejteni. Aki ma a sötétagyú uralkodók és a zavaros államférfiak között tartózkodik, és szükségét el akarja titkolni, lehetetlent kísérel meg. Az a mód, ahogy Pi Kan szívét testéből kimetszették, intő példája ennek.

AZ ÉLET MŰVÉSZE

Tien Kai Cse meglátogatta We-t, Csou herceget. A herceg azt mondta:

– Azt hallottam, hogy Csu Sen az élet tökéletes művésze. Te, Mester, szintén a tanítványa voltál. Mit tudsz nekem mondani róla?

Tien Kai Cse válaszolt:

– Kezemben seprűvel az ajtaja előtt álltam, és a port söpörtem. Mit mondhatnék mesteremről?

We hercege így szólt:

– Túl szerény vagy. Mégis szeretnék valamit megtudni róla.

Tien Kai Cse felelt:

– Hallottam, hogy mesterem azt mondta: aki az életről való gondoskodásban serény, olyan mint a pásztor. A lemaradók után megy, és előre ostorozza őket.

– Hogy érted ezt? – kérdezte a herceg.

Tien Kai Cse válaszolt:

– Lu tartományban élt egyszer egy ember, aki a sziklák között lakott, vizet ivott, és minden világiasságtól tartózkodott. Hatvan éves lett, arca friss volt, mint a gyermeké. Balszerencséjére egyszer éhes tigrissel találkozott, ez széttépte és felfalta. Ugyanakkor élt ott egy másik ember, aki állandóan a sokaságban sürgött-forgott. Mikor negyven éves lett, lázba esett és meghalt. Az előbbi a lelkét ápolta, de a tigris felfalta a testét, az utóbbi a testét ápolta, de a betegség elpusztította a lelkét. Egyik sem értett ahhoz, hogy a nyáját vezesse. Kung mester azt mondta: nem elvonulni és elrejtőzni, mégsem a piacra kiállni és szerepelni, hanem minden érdektől mentesen a középpontot őrizni. Aki ezt eléri, az a legmagasabbra méltó. Ahol a vándorokat megtizedelik, azon az úton az emberek egymást óvatosságra intik, és csak erős kísérettel mernek áthaladni. Ahol azonban az embert a legnagyobb veszély fenyegeti, éjszaka az ágyban, az asztal mellett, ivás közben, ott senki sem figyelmeztet senkit. Ez a hiba.

AKI CÉLHOZ ÉRT

Kung-ce azt kérdezte Lao-cétől:

– Mester, ma van szabadidőd, megengeded, hogy megkérdezzem tőled, mi a tao?

Lao-ce válaszolt:

– Önmegtagadással és böjttel tisztítsd meg szívedet. Szellemed legyen tiszta fehér, mint a hó. Tudásodat vedd el. Mert a tao mély, és szóval elérni nehéz. Néhány vonással megrajzolom. A fény sötétségből keletkezik; a törvényszerűség a testetlen láthatatlanból keletkezik. A szellem eredete a tao. A test gyökere a mag. Ezért az élőlények egyedei testben szaporodnak. A lényeket az anya kilenc testnyílással szüli. A tojásból kikelt lények testének nyolc nyílása van. Elmennek, és az ember nem tudja hová; az ember nem tudja honnan jöttek, egyszerre csak itt vannak. Nincsen kapu, és nincsen ház. A határtalanban minden irányban eláradnak. Aki ennek az életnek értelmét felfogja, annak teste megerősödik, annak szelleme átható lesz, annak szeme és füle kinyílik és kiélesedik, annak szíve nem fárad el, és az a világra korlátlan hatást tehet. A tao nélkül az ég nem lehet magas; nélküle a föld nem lenne széles; nélküle a nap és a hold nem keringene; nélküle a világon semmi sem tenyészne. Mindez a tao műve. A tudás nem vezet okvetlenül hozzá. A bizonyítékok az embert nem teszik bölccsé. Ezért a szent és a bölcs nem törődik sem a tudás-

sal sem a bizonyítékokkal. Az kell neki, ami nem szaporítható és nem irtható. Mély, mint az óceán, és végtelen. Benne minden kezdet vég, és minden vég kezdet. Minden dolognak megadja mértékét, és soha ki nem merül. Megjelöli az uralkodó útját, de tevékenységébe nem avatkozik. Aki feléje közeledik, azt kincseivel elhalmozza, és nem fogy el. Ez a tao. – A Közép birodalmában lakik az ember, s nem kérdezi, mi a férfi, és mi a nő. Ég és föld között emberi alakban él, de minden dolgok őséhez való visszatérés útján áll. Ha valaki az életet innen nézi, olyan, mint a sóhaj, és az ember akár öregen, akár fiatalon hal meg, élettartamuk alig különböztethető meg. Ha valaki az életet innen nézi, látja, hogy a kicsiny emberi sors mennyire nem alkalmas arra, hogy a helyeset és a helytelent elválassza.

A fák és a növények életének szigorú törvénye van. Az emberi élet azonban ennél jóval nehezebb, ezért vezették be az írott törvénykönyvet. Ha a szent bölcs ezekkel a törvényekkel összhangban áll, alkalmazkodik hozzájuk. Ha nem, eszébe sem jut, hogy rajtuk változtasson, vagy miattuk panaszkodjon. Erénynek nevezik azt, amikor valaki a törvénnyel összhangban áll; azt nevezik taónak, amikor valaki a törvényt önkéntelenül beteljesíti. Ez az, ami az uralkodókat naggyá teszi és a királyokat fölemeli. Az emberi élet a földön olyan hamar elillan, mint ahogy a rohanó fehér ló képe egy fal repedésén átvillan. Pillanat, és már elmúlt.

Mindenki makrancosan és toporzékolva lép be, szelíden és alázatosan lép ki. Megváltozunk, megszületünk; újra megváltozunk és meghalunk. Az élők gyászolnak, az emberek panaszkodnak, pedig nem történt más, csak az anyagi természet bilincsei hullottak le. A lélek elvakultan és megzavarodva száll, és a test követi. Ezt hívják a nagy hazatérésnek. Hogy a látható a láthatatlanból lép elő és a láthatatlanba ismét visszatér, azt minden ember tudja. Ez azonban azt, aki a célhoz akar érkezni, nem zavarja. Az emberek sokat fecsegnek róla; aki a célt elérte, egyetlen szóval sem említi. Aki beszél róla, az nincs a célnél. Annak, hogy valaki pontosan lásson, nincs értelme és jelentősége; ezért jobb hallgatni, mint bizonyítani. A taót nem lehet megérteni. Ezért jobb, ha az ember a fülét bedugja. Ezt hívják úgy, hogy a célhoz ért.

SZABADSÁG

Kung-ce azt mondta Ce Szang-hu mesternek:

– Lu tartományból kétszer űztek el, Szungban fát döntöttek rám, We tartományból kijövet a port le kellett vernem a lábamról. Sangban és Csouban is kudarc ért. Cs'en és C'i között az ellenség körülvett. Ezek a szenvedések értek: családom elhagyott, tanítványaim és barátaim szétszóródtak.

Ce Szang-hu mester így válaszolt:

– Hallottál Kia lakosainak meneküléséről? A menekülők között volt egy bizonyos Lin Hui

nevezetű ember. Lin Hui aranybotját, amely ezer mérőt nyomott, eldobta, csecsemőt kapott fel, és azzal futott.

Valaki azt kérdezte tőle:

– Miért dobod el az aranybotot, és miért kapod fel a csecsemőt, hogy azzal menekülj? Azért teszed, mert a gyermek értékesebb? Hiszen a csecsemő értéke nem nagy. Vagy azért, mert a bot súlyos, és a gyermek könnyű? Gondold meg, hogy a gyermek nagyobb gondot fog okozni.

Lin Hui erre azt felelte:

– A bothoz a földi vagyon ösztöne köt, a gyermekhez az égi közösség szála. Mindaz, ami vagyon, az embert könnyen elhagyja, ha kudarc, szerencsétlenség, balsors, kár, fájdalom fenyeget. Az, amit égi szál tart egybe, minél nagyobb a kudarc, a szerencsétlenség, a balsors, kár, fájdalom, csak annál szorosabban egyesül. A bölcs más számára olyan, mint az ízetlen víz. A nagyszájú más számára olyan, mint az édes must. De a bölcs ízetlensége a szeretethez vezet, a nagyszájú édesége a megcsömörléshez. Akik minden ok és alap nélkül találkoztak, azok minden ok és alap nélkül el is válnak.

Kung-ce így szólt:

– Tanításodat tisztelettel fogadom.

Ezzel lassú léptekkel és könnyű szívvel hazatért. A tanulást feladta, és a könyvekről lemondott. Tanítványai nem mutattak irányába tiszteletet többé, de szeretetük egyszerre megnőtt.

Máskor Ce Szang-hu azt mondta:

– Mikor Sun halálos ágyán feküdt, Jünek kiadta rendelkezéseit: Vigyázz! A külső kapcsolatnál fontosabb a belső. Az érzelmeknél fontosabb a helyes (élet)vezetés. Ha alattvalóiddal belső kapcsolatban állsz, nem fognak elhagyni. Ha helyesen tudod őket vezetni, nem lesz gondod. A külsőségeket és a díszet keresni fölöslegessé válik. Aki pedig a külsőségektől független, az az egész világtól független és szabad.

AZ ARANYLÉT SZABÁLYAI

Akinek belső világa higgadt és szilárd, az az ég fényében él. Aki az ég fényében él, az az emberek számára csak külső megjelenésében látható. A többi ember igyekszik művelni magát, ő azonban már elérte azt, ami sohasem változik. Aki elérte azt, ami sohasem változik, arról az emberi leperreg, és az égi erővel él együtt. Akiről az emberi leperreg, az az ég birodalmának lakója. Aki az ég birodalmának lakója, az az ég fia.

Aki ezt tanulással akarja elérni, az olyat tanul, amit nem lehet megtanulni. Aki ezt gyakorolni akarja, olyat akar, amit nem lehet gyakorolni. Aki ezt bizonyítani akarja, olyat akar, amit nem lehet bizonyítani. Aki tudásával megáll az előtt, ami megismerhetetlen, az a célt elérte. Aki nem ér el odáig, az a belső szükségszerűség törvénye szerint felmorzsolódik.

Aki külső eszközt keres, hogy testét fenntartsa, aki a láthatatlant keresi, hogy lelkét ápolja, aki szellemét műveli, hogy a nagy titkot megértse, arra a világ minden csapása reászakadhat: az ég szabta reá, és nem emberi gyarlóság. Éppen ezért a csapások nem rendítik meg abban, amit elért. Szellemébe egyszerűen nem ereszt be semmit. Szilárd szellemét láthatatlan kéz tartja, amely más számára felismerhetetlen.

Aki valódi énjét nem ismeri, és szavakkal, vagy tettekben mégis megnyilatkozik, az a helyeset sohasem találhatja el. A külső világ lelkébe betör, foglyul ejti, és minél jobbá akar válni, a céltől annál messzebb kerül.

Aki fényes nappal bűnt követ el, az az emberi törvény kezére jut; aki rejtett bűnt követ el, az a szellemek kezére jut. Csak aki ismeri az embert és a szellemeket, az tevékenykedhet szabadon.

Aki törvényét önmagában hordja, az a világtól elrejtve változik. Akinek törvénye kívül van, annak törekvése csak egy lehet: kincseket gyűjteni. Akinek útja rejtett, az minden tettének értelmét világosan látja. Aki csak kincseket akar gyűjteni, az kufár, semmi egyéb. A nép látja, hogyan ágaszkodik, miközben azt képzeli magáról, hogy mindenkinél magasabb.

Aki a külső világot ki akarja meríteni, azt a külső világ elárasztja. Akit a külső világ foglal le, az még saját énjének sem tud érvényt szerezni. Hogyan tudna érvényt szerezni az emberiségnek?

Aki pedig az embereknek nem tud érvényt szerezni, azt nem szeretik –, és akit senki sem szeret, az elveszett ember.

Nincsen veszélyesebb fegyver, mint az akarat. Hozzá képest a legélesebb kard is játékszer. Nincsen nagyobb rabló, mint a fény és a sötétség. Hatásuk alól senki sem vonhatja ki magát, s mégis, nem ezek az erők azok, amelyek az embert kifosztják? Az emberi szív teszi őket rablókká.

AZ ÉG ÉS A FÖLD EREJE

Sun egyszer azt kérdezte Jaótól:

– Fenséges uram, mit érzel szívedben?

Jaó felelt:

– A szegényekkel nem vagyok kevély, a nyomorultakat nem vetem meg, a holtakat nem gyászolom, szeretem az árvákat, és részvétet érzek az özvegyek iránt.

Sun így szólt:

– Szép, szép. Ez azonban még nem az igazi nagyság.

Jaó azt kérdezte:

– Hogyan?

Sun válaszolt:

– Az ég erejéből nyugalom sugárzik. A nap és a hold világít, és az évszakok a maguk útján járnak. Nappal és éjszaka írott törvény szerint változik. A felhő száll, és az eső esik.

Jaó szólt:

– Ehhez képest az én létem olyan, mintha földhöz ragadva küszködnék. Te az éggel vagy egy, én az emberiséggel.

A régiek az ég és a föld erejében éltek. A Sárga föld nagy királyai, Jao és Sun egyaránt tisztelték őket. A régiek uralkodtak a földön. Miért kellett volna cselekedniük? Engedték, hogy az ég és a föld erői hassanak.

A MESTER

Tien Ce Fang We tartomány hercegének, Wen hercegnek szolgálatában állott, és minduntalan Ki Kung mestert idézte. Wen hercege azt kérdezte:

– Ki Kung mester talán tanítód volt?

Ce Fang válaszolt:

– Nem volt tanítóm. Szomszédom. A taóról igen sokszor találó dolgokat mondott, ezért idézem.

Wen hercege azt kérdezte:

– Egyáltalán nem is volt tanítód?

Ce Fang szólt:

– Hogyne lett volna!

A herceg azt kérdezte:

– Hogyan van az, hogy őt sohasem idézed?

Ce Fang válaszolt:

– Olyan ember volt ő, aki az igazság szellemét elérte. Alakja szerint ember, lényé szerint azonban, mint az ég. A világhoz teljesen alkalmazkodott, de valódi lényé a mélységben rejtve élt.

Minden dologtól távol. Ő maga igénytelen, de minden élőlény igényeit elismeri. Annak, aki a taóban erőtlén, példát nyújt, és az embert felébreszti. Tevékenysége nyomán az ember megszűnik gondolkodni. De ha valaki idézni akarná, mondatai közül egyetlen alkalmasat sem találna.

Amikor Ce Fang távozott, Wen hercege egész nap némán ült, csodálkozásba merülten. Aztán a szolgálattelvő tanácsosok közül egyet magához intett, és így szólt:

– Milyen távoli magasságokban áll fölöttünk az az ember, aki a tiszta létben él. Eddig azt hittem, a legtöbb, ha valaki használ a többinek, beszél, a szent bölcsességet tanítja, a szeretet és a kötelesség szellemében tevékeny. Amióta Ce Fang mesteréről hallottam, testem elernyed. Nincs kedvem mozdulni többé, szám zárva, és nem kíván beszélni. Amit eddig tanultam, por és hamu. Hercegségem tulajdonképpen súlyos teher rajtam.

AZ ÓCEÁN FELÉ

Szung kelet felé vándorolt, a nagy óceán felé. A keleten elterülő nagy tenger partján találkozott Jüvel. Jü azt kérdezte:

– Hová mész?

Szung válaszolt:

– A nagy óceánhoz.

Jü azt kérdezte:

– Mit akarsz ott?

Szung felelt:

– Semmit. Az óceán nem olyasmi, amibe vizet lehetne hordani, vagy amit ki lehetne merni. Odamegyek, hogy ott legyek, és jól érezzem magam.

Jü azt mondta:

– Mester, gondolkoztál már annak a lénynek az életéről, amely szemét az arcán elől hordja? Szeretném tudni, hogy mit jelent az: szent.

Szung azt válaszolta:

– A szent? Azon a helyen áll, ahol szolgálni kell, és azt teszi, ami hivatása. Mindenkit arra a helyre tesz, ahová való. A körülményeket helyesen mérlegeli, hogy minden a maga irányába fusson. A tett és a szó benne szabadon megnyilatkozik, és az egész világ rendje helyreáll. Egyetlen kézmozdulat, egyetlen szemvillanás elegendő, hogy az emberek a szélrózsa minden irányából köréje gyűljenek. Ez a szentek rendje.

Jü azt kérdezte:

– Szeretnék valamit az élet emberéről hallani.

Szung felelt:

– Az élet embere gondtalanul pihen, és félelem nélkül cselekszik. Jogos és jogtalan, szép és csúnya nem foglalkoztatja. Örül, ha mindenki a javakat élvezi. Békéje az, ha a földön mindenkivel közösségben élhet. Ha elköltözik, a nép tanácstalan ná válik, és gyászolja, mint a csecsemő az édesanyját, mint a vándor, aki utat téveszt. Élet-szükségeiben bőség van, és azt se tudja, honnan kerül elő. Van étele, van itala, és azt se tudja, ki adta. Ez az élet emberének rendje.

Jü azt kérdezte:

– Szeretnék valamit a lélek emberéről hallani.

Szung így szólt:

– A lélek a fényben száll. A testi lét fogság, amely elmúlik. A fény kiszáll, betölti a sorsot és a természetet. A világ bánatát és örömét nem ismeri, minden lény természetét követi. Rejtély, amely nem hagy nyomot.

GONDTALAN TÉTLENSÉG

Csuang-ce így szólt:

– Aki gondtalan tétlenségben tud élni, az nem tud elviselni mást, mint a gondtalan semmittevést. Aki nem tud gondtalan semmittevésben élni, a gondtalan tétlenséget el sem tudja elviselni. Az emberek, akik céljukat rendíthetetlenül követik, vagy azok, akik elszántan remeteségbe vonulnak, az élet gazdagságára és a legmagasabb bölcsességre még éretlenek. Visszatarthatatlanul süllyednek és zuhannak lefelé. A tűz pedig mindent kíméletlenül elemészt. Az egyik most úr, a másik szolga, de csak rövid időre az. Az idő változik, és rövidesen már egyik se nézheti le a másikat. Ezért mondják, hogy a nagy ember a változások közepette nem tapad oda semmihez. Az őskort dicsőíteni, és a jelenkort megvetni, ezt a legjobb a tudósokra hagyni. De még azok, akik magukat az őskor igazi képviselőinek gondolják, még ők sem vonhatják ki magukat a jelen hatása alól.

Csak az igazán nagy ember tud úgy élni, hogy a változások nem térítik el útjától. Csak ő tud az emberekhez úgy alkalmazkodni, hogy lényét nem veszti el. Nem csatlakozik iskolához, de egyetlen gondolatot sem vet el csak azért, mert azt másvalaki mondta.

AZ URALOM

Az uralkodók és a királyok életének példaképe: az ég és a föld. Ennek ura: a tao. Törvénye: a nemcselekvés. Aki nem cselekszik, az a világot markában tartja, és állandóan azt mondja: több fölött rendelkezem, mint amennyire szükségem van. Aki cselekszik, azt a világ markában tartja, és kevesebb fölött rendelkezik, mint amennyire szüksége van.

Aki uralkodik, nem cselekszik. Ha az alárendelték sem cselekednének, olyanok lennének, mint az uralkodók. Nem lennének többé szolgák. Az alattvalók cselekszenek. Ha az uralkodók cselekednének, olyanok lennének, mint az alattvalók. Nem lennének uralkodók többé.

Az uralkodóknak nem szabad cselekedni, és a világot így kell a markukban tartaniuk. Az alattvalók cselekedjenek, és a világ tartsa őket markában. Ez a meg nem változtatható törvény.

Így tartották ezt régen az őskor királyai. Tudásuk a földet és az eget átfogta, de egyetlen gondolatot sem mondtak ki. Az egész világot ismerték,

de egyetlen szót sem ejtettek ki. Képességük az egész országra kihatott, de sohasem cselekedtek. Az égből semmi sem születik, mégis minden örök változásban él. A föld nem nevel semmit, a lények mégis táplálkoznak. A királyok nem cselekszenek, a világ mégis látja, hogy mit alkottak. Semmi sem istenibb, mint az ég; semmi sem gazdagabb, mint a föld; semmi sem nagyobb, mint a király. A királyok létében az ég és a föld találkozik. Így nyilatkozik meg a tao, amely az eget és a földet kezébe veszi, amely a lények sokaságát fenntartja, és az emberi közösségen uralkodik.

CSUANG-CE HALÁLA

Csuang-ce haldoklott és tanítványai nagy pompával akarták eltemetni. Csuang-ce így szólt:

– Ég és föld az én koporsóm, a nap és a hold az én két halottas gyertyám, a csillagok az én gyöngyeim és drágaköveim, és az egész teremtés az én gyászmenetem.

A tanítványok azt mondták:

– Attól félünk, hogy a keselyűk és a varjak fel fognak falni.

Csuang-ce így felelt:

– Ha nem temetnek el, a keselyűk és a varjak tápláléka leszek, ha eltemetnek, a férgek és a hangyák emésztenek el. Az egyiktől elvenni és a másiknak adni? Az ilyen részrehajlásnak semmi értelme sincs.